

МАПИРАЊЕ УСЛУГА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ У НАДЛЕЖНОСТИ ЛОКАЛНИХ САМОУПРАВА

ВЛАДА
РЕПУБЛИКЕ
СРБИЈЕ

TIM ZA SOCIJALNO
UKLJUČIVANJE
I SMANJENJE SIROMAŠTVA

Октобар 2013. године

Извештај: Мапирање услуга социјалне заштите у надлежности локалних самоуправа

Аутор: Центар за либерално демократске студије

Издавач:

Тим за социјално укључивање
и смањење сиромаштва,
Кабинет министра без портфеља за европске интеграције
Влада Републике Србије

Дизајн и припрема:

ВЛАДА
РЕПУБЛИКЕ
СРБИЈЕ

ТИМ ЗА СОЦИЈАЛНО
УКЉУЧИВАЊЕ
И СМАЊЕЊЕ СИРОМАШТВА

ПОДРШКА: Израда публикације омогућена је средствима Швајцарске агенције за развој и сарадњу у оквиру пројекта „Подршка унапређењу процеса социјалног укључивања у Републици Србији“.

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra
**Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC**

НАПОМЕНА:

Мапирање услуга социјалне заштите су подржали Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, средствима Швајцарске агенције за развој и УНИЦЕФ Србија. Овај текст не представља званичан став Владе Републике Србије. Искључиву одговорност за садржај и информације које се налазе у тексту сносе аутори. Текст није писан родно сензибилисаним језиком, јер га званична администрација и законодавство још увек не препознају.

Садржај

Листа скраћеница	4
1. Увод	5
2. Процес мапирања.....	6
3. Налази/резултати мапирања	7
3.1. Распрострањеност услуга социјалне заштите.....	9
3.2. Пружаоци услуга	11
3.3. Финансирање услуга	12
3.4. Корисници услуга социјалне заштите	18
3.5. Разлози за недовољну развијеност услуга	20
4. Неке од карактеристика две најраспрострањеније услуге социјалне заштите – помоћи у кући за старе и дневни боравак за децу са тешкоћама у развоју	21
4.1. Услуга помоћ у кући за стара лица	21
<i>Доступност услуге помоћ у кући</i>	<i>21</i>
<i>Интензитет пружене услуге</i>	<i>22</i>
<i>Финансирање услуге</i>	<i>24</i>
<i>Учешће корисника у цени услуге и одрживост услуге</i>	<i>25</i>
4.2. Услуга дневног борава за децу (и младе) са тешкоћама у развоју	26
<i>Доступност услуге дневног борава за децу (и младе) са тешкоћама у развоју</i>	<i>27</i>
<i>Интензитет пружања услуге дневног борава за децу (и младе) са тешкоћама</i> <i>у развоју (радно време дневног борава)</i>	<i>28</i>
<i>Финансирање услуге дневног борава за децу (и младе) са тешкоћама у развоју</i>	<i>31</i>
5. Услуге социјалне заштите, намењене као подршка деци и младима са тешкоћама у развоју и њиховим породицама	32
<i>Доступност услуга социјалне заштите за децу и младе са тешкоћама у развоју</i> <i>у Србији.....</i>	<i>32</i>
<i>Корисници услуга за децу са тешкоћама у развоју</i>	<i>34</i>
<i>Старосне групе корисника услуга за децу са тешкоћама у развоју</i>	<i>35</i>
<i>Пружаоци услуга за децу са тешкоћама у развоју</i>	<i>36</i>
<i>Финансирање услуга за децу са тешкоћама у развоју</i>	<i>37</i>
6. Одрживост процеса мапирања и отворена питања и дилеме	38
7. Мапе и анекси	40

Листа скраћеница

ДБ	Дневни боравак
ЛС	Локална самоуправа
НВО	Невладине организације
ОСИ	Особе са инвалидитетом
ПА	Персонална асистенција
ПУК	Помоћ у кући
СИПРУ	Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва
ЦЛДС	Центар за либерално-демократске студије
ЦСР	Центар за социјални рад

1. Увод

Мапирање услуга социјалне заштите, као иницијатива Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије и УНИЦЕФ-а Србија у сарадњи/партнерству са Министарством рада, запошљавања и социјалне политике, реализована је у периоду од септембра 2012. до фебруара 2013. године. Ово истраживање је реализовао Центар за либерално-демократске студије (ЦЛДС).

Циљ мапирања

Циљ овог истраживања (мапирања) је био првенствено да се прикупе подаци о постојећим ванинституционалним услугама социјалне заштите које су у мандату локалних самоуправа (ЛС). Мапирање услуга социјалне заштите је конципирано тако:

- да омогући боље сагледавање услуга социјалне заштите у мандату локалних самоуправа са аспекта доступности, ефикасности и квалитета пружених услуга,
- да се добије бољи увид у развијеност, распрострањеност и одрживост услуга,
- да се прикупе подаци који ће омогућити будуће анализе и предлоге за унапређење пружања услуга,
- да послужи као основа за постављање редовног система за прикупљање и праћење података о услугама социјалне заштите у надлежности локалних самоуправа,
- да укаже на потенцијалне изазове даљег унапређења локалних услуга социјалне заштите.

2. Процес мапирања

Истраживање је спроведено крајем 2012. године, а подаци о услугама социјалне заштите прикупљани су за 2011. и 2012. годину на територији целе Србије, у свих **145 јединица локалне самоуправе**¹. Кроз процес мапирања уложен је напор да се сниме све постојеће услуге социјалне заштите у надлежности локалних самоуправа у Србији са аспекта доступности, ефикасности и квалитета, без обзира на то да ли се финансирају из локалног или републичког буџета или донаторских пројеката и без обзира на то који сектор пружа услуге.

Од почетка мапирања, посебна пажња је усмерена ка што равномернијем укључивању локалних самоуправа, центара за социјални рад и невладиног сектора у процес. Све јединице локалних самоуправа, као и центри за социјални рад, писмено су обавештени о предстојећем истраживању посредством Министарства рада, запошљавања и социјалне политике и Сталне конференције градова и општина. Укључивање невладиних организација пружалаца услуга, удружења грађана, удружења родитеља деце са инвалидитетом или особа са инвалидитетом (ОСИ), али и недржавних организација као што су Црвени крст и Каритас у процес мапирања се одвијало преко представника општинских управа или центара за социјални рад, као и директним контактом. На сличан начин су укључивани и поједини државни пружаоци услуга, као што су на пример геронтолошки центри.

Мапирању услуга социјалне заштите је претходило пилотирање и тестирање упитника у десетак градова и општина, на основу чега је, уз минималне интервенције, закључено да је упитник креиран на начин који омогућава разумевање тражених података. Ипак, направљен је план интензивне/директне подршке за око 50% општина и градова, за које је процењено да постоји потреба за интензивнијом подршком и интензивнијом комуникацијом током процеса мапирања ради обезбеђења што поузданијих података о постојећим услугама социјалне заштите.

За општине и градове за које је процењено да није неопходна интензивна подршка у прикупљању података, обезбеђена је непосредна и стална комуникација, како са ЦЛДС-ом тако и са менторима-анкетарима, који су били укључени у пружање подршке локалним заједницама током целог процеса. Укупно је било ангажовано 5 ментора-анкетара.

Процес мапирања се одвијао у већини локалних заједница без већих проблема, осим у једном броју општина где је била потребна и додатна, још интензивнија подршка. У мањем броју случајева, Министарство рада, запошљавања и социјалне политике, Републички и Покрајински завод за социјалну заштиту, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, као и Стална конференција градова и општина пружили су веома важну директну подршку у финалној фази мапирања.

¹ Укупан број мапираних јединица локалне самоуправе јесте 145, при чему су Београд и Ниш укључени на нивоу града, а не на нивоу појединачних градских општина.

Најважнији изазови у процесу мапирања:

- 1. Прикупљани подаци нису део редовне евиденције, те је била неопходна и додатна интензивна комуникација и подршка за одређени број локалних самоуправа.*
- 2. Највећи проблем за ЛС се односио на податке о расходима за услуге, укључујући и изворе финансирања услуга.*
- 3. Посебно треба нагласити да се процес мапирања најспорије одвијао у већим градовима са великим бројем нестандартних услуга, као и већим бројем различитих пружалаца услуга.*

3. Налази/резултати мапирања

Приказ следећих налаза добијених кроз мапирање услуга социјалне заштите у свим локалним самоуправама у Србији представљен је по групама услуга социјалне заштите које су у надлежности локалних самоуправа, а дефинисане су Законом о социјалној заштити:

- **Дневне услуге у заједници** обухватају следеће најважније услуге:
 - дневни боравак,
 - помоћ у кући и
 - свратиште.У оквиру ове групе услуга локалне самоуправе могу да пружају и друге услуге које су такође намењене као подршка корисницима да остану у породици и природном непосредном окружењу.
- **Услуге подршке за самостални живот** подразумевају врсту услуга, тј. подршке неопходне за активно учешће корисника у друштву, као што су:
 - персонална асистенција за одрасле особе са инвалидитетом,
 - становање уз подршку за младе који се осамостаљују и
 - становање уз подршку за особе са инвалидитетом.Овој групи услуга су придружени и програми обуке/едукације који омогућавају осамостаљење корисника и унапређење вештина за самостални живот.
- **Саветодавно-терапијске и социјално-едукативне услуге** представљају интензивне услуге подршке породици која је у кризи кроз саветовање и подршку родитељима, хранитељима и усвојитељима, породици која се стара о свом детету или одраслом члану породице са тешкоћама у развоју, одржавање породичних односа и поновно спајање породице, саветовање и подршка у случајевима насиља, породичне терапије и медијацију, СОС телефоне, активацију и сличне активности;
- **Услуге смештаја** подразумевају смештај у прихватилиште (за различите циљне групе), предах и друге сличне врсте смештаја.

Мапирање је показало да постоји осам основних стандардизованих услуга из наведених група, а четири услуге намењене су и различитим циљним групама:

1. *Дневне услуге у заједници* су заступљене са услугама:
 - **помоћ у кући за циљне групе старих лица, одраслих ОСИ и деце,**

- **дневни боравак за циљне групе: децу и младе са тешкоћама у развоју, одрасле ОСИ², старе и децу у сукобу са законом и свратиште, намењено деци улице.**
2. *Услуге подршке за самостални живот* обухватају:
- **персоналну асистенцију,**
 - **становање уз подршку за циљну групу младих који се осамостаљују и напуштају систем социјалне заштите и одраслих особа са инвалидитетом.**
3. *Услуге смештаја у надлежности ЛС* представљају привремене облике смештаја у:
- **прихватилиште и то: за одрасле и старе, за децу и за жртве насиља у породици³ и**
 - **предах за децу са тешкоћама у развоју.**
4. *Саветодавно-терапијске и социјално-едукативне услуге* су углавном представљене кроз услугу **саветовалишта**, а могуће је да и неки типови клубова (као на пример клуб за особе са сметњама у развоју) спроводе програме који спадају у саветодавно-терапијске или социјално едукативне услуге.

Резултати мапирања представљени у Excel формату за следећи списак услуга:

Назив услуге	Скраћеница
Помоћ у кући за старе 2012.	ПУК стара лица
Помоћ у кући за одрасле ОСИ 2012.	ПУК одрасли
Помоћ у кући за децу са тешкоћама у развоју 2012.	ПУК деца
Дневни боравак за децу са тешкоћама у развоју 2012.	ДБ деца
Дневни боравак за старе 2012.	ДБ стара лица
Дневни боравак/центар за децу и младе са поремећајима у понашању 2012.	ДБ деца/млади у ризику
Персонална асистенција за одрасле 2012.	ПА
Свратиште 2012.	Свратиште
Прихватилиште (општег типа) 2012.	Прихватилиште (опште)
Прихватилиште за децу 2012.	Прихватилиште деца
Прихватилиште за жртве насиља у породици („сигурна кућа“) 2012.	Прихватилиште жртве насиља
Прихватилиште за жртве трговине људима 2012.	Прихватилиште Трговина људима

² Услуга дневни боравак за одрасле особе са инвалидитетом, пружа се у само две локалне самоуправе (Кикинди и Новом Саду) и због тако мале заступљености није представљена у овом извештају. У обе локалне самоуправе ова услуга се пружа мешовитим корисничким групама по старости: старосној групи од 15 до 26 година и старосној групи од 26 до 64 године. Корисници ове услуге до 26 година су калкулисани у укупном броју деце и младих који користе услугу дневног боравака за децу и младе са тешкоћама у развоју.

³ Ниједно прихватилиште за жртве трговине људима није регистровано, а уколико постоје, вероватно се за пружање ове услуге користе ресурси услуге прихватилишта за жртве насиља у породици.

Предах смештај 2012.	Предах
Становање уз подршку особе са инвалидитетом (ОСИ) 2012.	Становање уз подршку ОСИ
Становање уз подршку за младе који се осамостаљују 2012.	Становање уз подршку младих
Саветовалиште 2012.	Саветовалиште
Клуб 2012.	Клубови

Подаци о услугама социјалне заштите који су прикупљени кроз мапирање су обједињени у бази у Excel формату. База пружа информације о:

- врсти и броју успостављених услуга,
- о укупном броју корисника,
- броју корисника по старосним групама (0–5, 6–14, 15–25, 26–64, 64–79, 80+),
- броју корисника по полу (женски пол),
- броју корисника по подручју на коме живе (урбана средина),
- броју ангажованог особља,
- укупним издацима за 2012. годину (у динарима за месец јун 2012. године),
- издацима по изворима финансирања (буџет ЛС, републички буџет, донације, партиципација),
- пружаоцима услуга.

Подаци су дати за 17 различитих услуга, и по локалним самоуправама и као збирни.

Ради лакшег коришћења података, омогућено је и сагледавање података за сваку услугу појединачно по свим локалним самоуправама.

Напомена: Подаци о услугама социјалне заштите дати у бази не прате потпуно све податке представљене у овом извештају. За потребе извештаја, аутори су користили и додатне податке, као на пример податке Пописа становништва, домаћинстава и станова 2011. у Републици Србији.

Кроз процес мапирања снимљени су и **програми подршке** које локалне самоуправе називају услугама. Пример таквих програма јесу, између осталог, и центар за пружање подршке особама са инвалидитетом (ОСИ), преноћиште за бескућнике, програм хипорехабилитације за децу са тешкоћама у развоју или програм подршке раном развоју деце. Овакви програми нису стандардизовани, али су специфични и различити по садржају од локалне самоуправе до локалне самоуправе. Они се спроводе у 24 општине и града. Важно је напоменути да програми подршке не чине саставни део Excel базе.

3.1. Распрострањеност услуга социјалне заштите

Током 2012. године услуге социјалне заштите су се пружале у 138 од 145 локалних самоуправа. Од седам локалних самоуправа у којима се у 2012. години не пружају услуге, у пет се никад није пружала ниједна од услуга социјалне заштите за које су надлежне јединице локалне самоуправе. Ту су следеће општине: Богатић, Лајковац, Љиг, Лучани и Мионица.

Распрострањеност, односно заступљеност дневних услуга у заједници представљена је у следећој табели.

Табела 1. Број локалних самоуправа у којима су успостављене дневне услуге у заједници и њихов удео у укупном броју локалних самоуправа

Услуга	Број ЛС	Удео у укупном броју општина, у %
ПУК за старе	122	84
ПУК за одрасле (ОСИ)	20	14
ПУК за децу	37	26
ДБ за децу и младе са тешкоћама у развоју	71	49
ДБ за старе	12	8
ДБ за децу у сукобу са законом	10	7
Свратиште	4	3

Најзаступљенија услуга у 2012. години јесте помоћ у кући за стара лица, као и претходних година. Услуга се пружа у 122 локалне самоуправе од укупно 145, што чини 84% од укупног броја локалних самоуправа у Србији. Следећа по распрострањености јесте услуга дневног боравка за децу и младе са тешкоћама у развоју, која се пружа у 71 граду и општини – скоро половини од укупног броја локалних самоуправа. Трећа по заступљености јесте услуга помоћ у кући за децу са тешкоћама у развоју и ова услуга се пружа у четвртини од укупног броја локалних самоуправа. Помоћ у кући за особе са инвалидитетом, као специфична услуга за ову циљну групу, пружа се у 14% од укупног броја ЛС. Остале дневне услуге у заједници су значајно мање заступљене, и за њих је карактеристично да се углавном пружају у већим градовима.

Табела 2. Број ЛС у којима су успостављене услуге подршке за самосталан живот и услуга саветовалишта и њихов удео (у %) у укупном броју ЛС

Услуга	Број ЛС	Удео у укупном броју општина, у %
ПА за одрасле	16	11
Становање уз подршку (ОСИ)	5	3
Становање уз подршку (млади)	15	10
Саветовалишта	21	14

Из приложене табеле може се закључити да услуге подршке за самосталан живот још увек нису довољно распрострањене и развијене у Србији, а услуга саветовалишта из групе саветодавно-едукативних услуга је такође заступљена у мањој мери, пре свега у већим градовима.

Табела 3. Број ЛС у којима су успостављене услуге смештаја и њихов удео (у %) у укупном броју ЛС

Услуга	Број ЛС	Удео у укупном броју општина, у %
Прихватилиште (општег типа)	18	12
Прихватилиште за децу	9	6
Прихватилиште за жртве насиља (сигурна кућа)	15	10
Предах	11	8

Слично као и са претходном групом услуга, услуге смештаја кроз предах и различити типови прихватилишта нису заступљене и развијене у већем обиму у Републици Србији.

3.2. Пружаоци услуга

У следећим табелама је дата структура пружалаца услуга, односно учешће државног сектора у пружању услуга по групама. Државни сектор у односу на недржавни ипак доминира у већем броју услуга из све три групе, мада је поређење између распрострањенијих и мање распрострањених услуга незахвално. Треба напоменути да су сви пружаоци из недржавног сектора већински невладине организације и да нема пружалаца из профитног сектора.

Табела 4. Удео државних пружалаца дневних услуга у заједници

Услуга	Заступљеност државног пружаоца, у %
ПУК за старе	75
ПУК за одрасле (ОСИ)	53
ПУК за децу	70
ДБ за децу и младе са тешкоћама у развоју	54
ДБ за старе	66
ДБ за децу у сукобу са законом	70
Свратиште	25

Дневне услуге у заједници већином се пружају кроз државни сектор, осим услуге свратишта где доминира недржавни/невладин сектор као пружалац услуге.

Као две најраспрострањеније услуге – помоћ у кући за стара лица и дневни боравак за децу с тешкоћама у развоју, одликује следеће:

- од услуге помоћ у кући за стара лица, доминира државни сектор као пружалац услуге са учешћем од 75% у укупном броју пружалаца, док услугу дневног боравака тек са нешто већим уделом од 54% пружа државни сектор;
- са аспекта броја корисника ове две услуге, државни пружаоци услуге помоћ у кући обухватају већинску корисничку популацију од 11.529 појединаца или 74% од укупног броја корисника, где је 10.783 корисника старијих од 65 година. У вези са дневним бораваком, државни пружаоци покривају 1.566 (од укупно 2.519) корисника или 62% од укупног броја корисника ове услуге. Овде треба имати на уму да од 1.566 корисника дневног боравака трећина је из београдског дневног центра за децу са тешкоћама у развоју.

Табела 5. Удео државних пружалаца услуга подршке за самосталан живот и саветодавних услуга

Услуга	Заступљеност државног пружаоца, у %
ПА за одрасле ОСИ	31
Становање уз подршку (ОСИ)	40
Становање уз подршку (млади)	100
Саветовалишта	95

Међу услугама подршке за самостални живот, издваја се услуга персоналне асистенције за одрасле особе са инвалидитетом, где недржавни, односно невладин сектор доминира, што није неочекивано, јер је у већини локалних заједница ова услуга и покренута као одговор удружења особа са инвалидитетом на потребе својих чланова. Ипак, треба имати на уму да је ова услуга слабо распрострањена, односно она се пружа у свега 16 ЛС у 2012. години (Табела 2), па је неопходан опрез при било каквом даљем закључивању.

Табела 6. Удео државних пружалаца услуга смештаја

Услуга	Заступљеност државног пружаоца, у %
Прихватилиште (општег типа)	95
Прихватилиште за децу	100
Прихватилиште за жртве насиља (сигурна кућа)	87
Предах смештај	58

У вези са услугама смештаја које су у надлежности локалних самоуправа, значајно је учешће државног сектора у пружању услуга, осим код услуге предах, где је већином уједначено и равноправно учешће државног и недржавног сектора. Ова услуга постоји за сада у свега 11 локалних самоуправа.

3.3. Финансирање услуга

Прикупљање података о расходима за услуге, како је већ претходно истакнуто, било је један од највећих изазова у процесу мапирања. У многим случајевима заступљено је комбиновано финансирање које укључује и изворе финансирања за покриће једнократних расхода (као што су набавка возила, опремање простора, улагања у реконструкцију простора и сл.), што је отежавало калкулацију чистог трошка функционисања услуге (без једнократних трошкова) која је тражена приликом мапирања.

Поред укупних расхода за услуге, кроз упитник су тражени и подаци о расходима по различитим изворима финансирања, и то:

- средства из локалног буџета,
- пројекти са републичког нивоа,
- донаторски пројекти,
- износи партиципације
- остали извори.

Тиме су у пратећој Excel бази, поред укупних расхода за услуге у 2012. години, представљени добијени подаци о учешћу различитих извора финансирања у укупним расходима за услуге социјалне заштите у надлежности локалних самоуправа у 2012. години.

Ови индикатори су важни за боље сагледавање одрживости услуга, односно могућности за њихово континуирано пружање и постојање.

Треба напоменути да су у процесу мапирања подаци о расходима тражени за јун 2012. године, те се у Excel бази налази податак за тај месец 2012. године. За

обрачун годишњих расхода, новчане износе у Excel табели потребно је помножити са 12. Валута у којој су подаци о финансирању изражени јесте динар.

Према прикупљеним подацима, укупна издвајања за услуге социјалне заштите у надлежности локалних самоуправа у 2012. години износила су **2,5 милијарди динара**.

Укупна **издвајања за дневне услуге у заједници** у целој 2012. години су износила око две милијарде динара (Табела 7), од којих готово половину чине расходи за помоћ у кући за старе. За дневне услуге у заједници, високо учешће локалних буџета (укључујући и партиципацију корисника) се бележи за услуге дневног боравака за децу у сукобу са законом (90%), затим за услуге дневног боравака за децу са тешкоћама у развоју (83%) и потом за услугу помоћи у кући за старе (73%). Овакав однос удела локалног буџета (и партиципације) у односу на остале изворе финансирања у трошковима услуга у 2012. години је свакако најрелевантнији за две најраспрострањеније дневне услуге – помоћ у кући за старе, која се пружа у 122 ЛС, и дневни боравак за децу са тешкоћама у развоју, која се пружа у 71 ЛС.

Табела 7. Учешће буџета ЛС у укупним расходима дневних услуга у заједници у 2012. години

Услуга	Укупни расходи, у дин.	Учешће буџета ЛС + партиципација, у %
ПУК за старе	1.063.243.020	73
ПУК за одрасле (ОСИ)	31.359.046	55
ПУК за децу	123.220.941	15
ДБ за децу са тешк. у раз.	639.683.761	83
ДБ за старе	39.965.808	54
ДБ за децу у сукобу са законом	33.208.534	90
Свратиште	31.720.596	71
Укупно	1.962.401.707	

Расходи за следећу групу услуга подршке за самостални живот, укључујући и издвајања за услугу саветовалишта, далеко су мањи у односу на групу дневних услуга и износе око 115 милиона динара. Финансирање из локалних буџета у овој групи услуга (Табела 8) потпуно је обезбеђено за услугу становања уз подршку за младе који напуштају систем социјалне заштите и већински са 72% за становање уз подршку за особе са инвалидитетом; обе ове услуге постоје углавном само у већим градовима. И услуга саветовалишта, као најрепрезентативнија саветодавно-едукативна услуга, готово се потпуно финансира из локалних буџета (90%), иако је и она слабије заступљена. Најмање учешће локалних буџета (и партиципације) од 21% се бележи за услугу персоналне асистенције за одрасле особе са инвалидитетом, која се већином пружа кроз недржавни сектор (око 70%).

Табела 8. Учешће буџета ЛС у укупним расходима услуга подршке за самостални живот и саветовалишта у 2012. години

Услуга	Укупни расходи, у дин.	Учешће буџета ЛС + партиципација, у %
ПА за одрасле	50.935.065	21
Становање уз подршку (ОСИ)	21.609.600	72
Становање уз подршку (млади)	10.183.683	100
Саветовалишта	31.909.769	90
Укупно	114.638.117	

Укупни расходи за услуге смештаја у надлежности локалних самоуправа за 2012. годину су око 360 милиона динара. У овој групи услуга високо учешће буџета ЛС и партиципације карактерише услуге прихватилишта општег типа, прихватилишта за децу и прихватилишта за жртве насиља, док је за услугу предах то учешће ова два извора значајно мање.

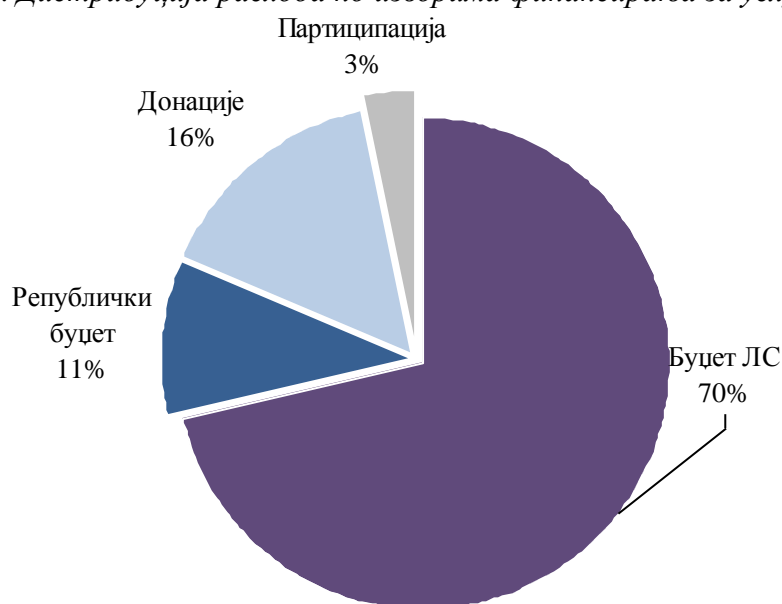
Табела 9. Учесће буџета ЛС у укупним расходима услуга смештаја у 2012. години

Услуга	Укупни расходи, у дин.	Учесће буџета ЛС + партиципација, у %
Прихватилиште (општег типа)	124.952.406	100
Прихватилиште за децу	160.211.362	91
Прихватилиште за жртве насиља (сигурна кућа)	52.963.331	81
Предах	19.350.276	31
Укупно	357.477.375	

Укупни расходи услуга и извори финансирања услуга у 2012. години

У укупним издвајањима за услуге које се пружају у 2012. години, доминира издвајање, односно учешће средстава из буџета локалних самоуправа са 70% (графикон 1). Удео средстава из републичког буџета чини 11% од укупних расхода и то су углавном средства која се додељују годишњим конкурсом за програме јавних радова, програмима унапређења услуга социјалне заштите и програмима намењеним удружењима и организацијама особа са инвалидитетом. Учесће донаторских средстава у укупним расходима услуга јесте 16%. Веома мали удео од свега 3% чине средства од партиципације, односно средства којима корисници учествују у цени услуге.

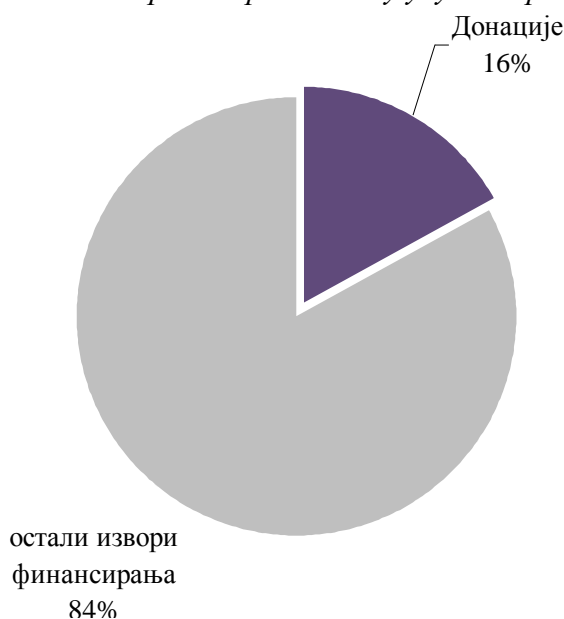
Графикон 1. Дистрибуција расхода по изворима финансирања за услуге СЗ, у %

Кроз мапирање је направљен покушај да се утврди да ли и колико матичне ЛС плаћају коришћење услуга својим становницима који користе услугу у другој општини. У укупном броју евидентирано је само 175 таквих корисника, али не и прецизан трошак за ове намене. У укупним расходима, удео ових средстава чини безначајних 0,1% у 2012. години, па није ни приказан у оквиру структуре расхода по изворима финансирања

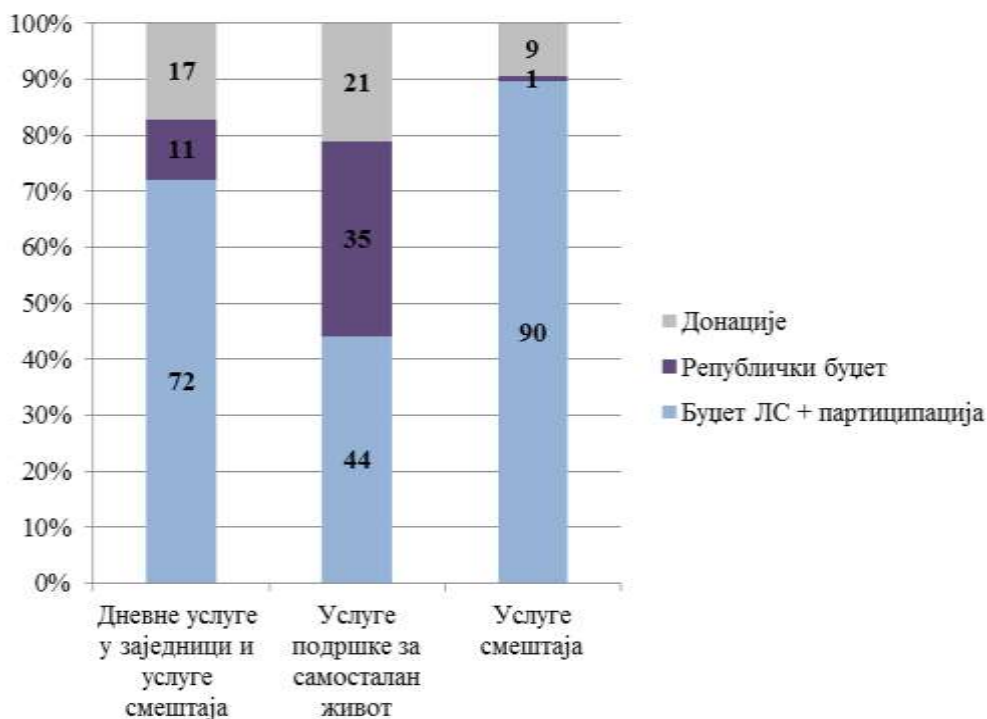
У укупним издвајањима за услуге које припадају групама дневних услуга у заједници, услугама за самосталан живот и услугама смештаја, учешће јавних расхода износи 84%, а донација 16% у 2012. години (графикон 2). Средства која су обезбеђена кроз донаторске пројекте нису мала, а нису ни обимна, али су свакако неопходна и у наредном периоду док не заживи механизам наменских трансфера и док локалне самоуправе потпуно не преузму своје законске обавезе у финансирању услуга.

Графикон 2. Однос донаторских средстава у укупним расходима услуга, у %

Групе дневних услуга у заједници и услуга смештаја карактерише високо учешће средстава (од 72% за дневне услуге до 90% за услуге смештаја) из буџета ЛС, укључујући и партиципацију, у укупним расходима за ове услуге (Графикон 3). За услуге подршке за самосталан живот, издваја се 44% из локалног буџета (и партиципације) од укупних расхода. У вези са овим услугама, више од половине чине средстава из републичког буџета и донаторских програма, што се може објаснити утицајем услуге персоналне асистенције, која се већином финансира из републичког програма јавних радова. Удео средстава донаторских програма се креће од свега 9% у услугама смештаја до 21% у услугама подршке за самосталан живот.

Графикон 3. Расходи по изворима финансирања и групама услуга, у %

Анализа *Финансирање социјалне заштите у Републици Србији*⁴ указује да се не може уочити нека јаснија правилност и веза између висине и структуре расхода за социјалну заштиту у локалним буџетима са величином локалне самоуправе (односно бројем становника) и степеном развоја ЛС.

По подацима мапирања, преко три четвртине локалних самоуправа за услуге не издваја ништа или издваја мање од просека, који је у 2012. години за Србију износио око 250 динара по становнику годишње⁵.

Значајнија издвајања са више од 350 динара по становнику се уочавају у само десетак локалних самоуправа. То су или велики градови (Београд, Нови Сад, Суботица) или средине са веома малим бројем становника код којих ниски укупни износи, кад се поделе по становнику, представљају значајну суму, као у Црној Трави на пример. У ову групу спадају и општине које су се из неких персоналних разлога и залагања ту уврстиле (Власотинце, Рековац, Бојник).

На следећој мапи у различитим бојама приказане су локалне самоуправе груписане у односу на издвајања за услуге социјалне заштите у надлежности локалних самоуправа по становнику годишње у 2012. години⁶, на следећи начин:

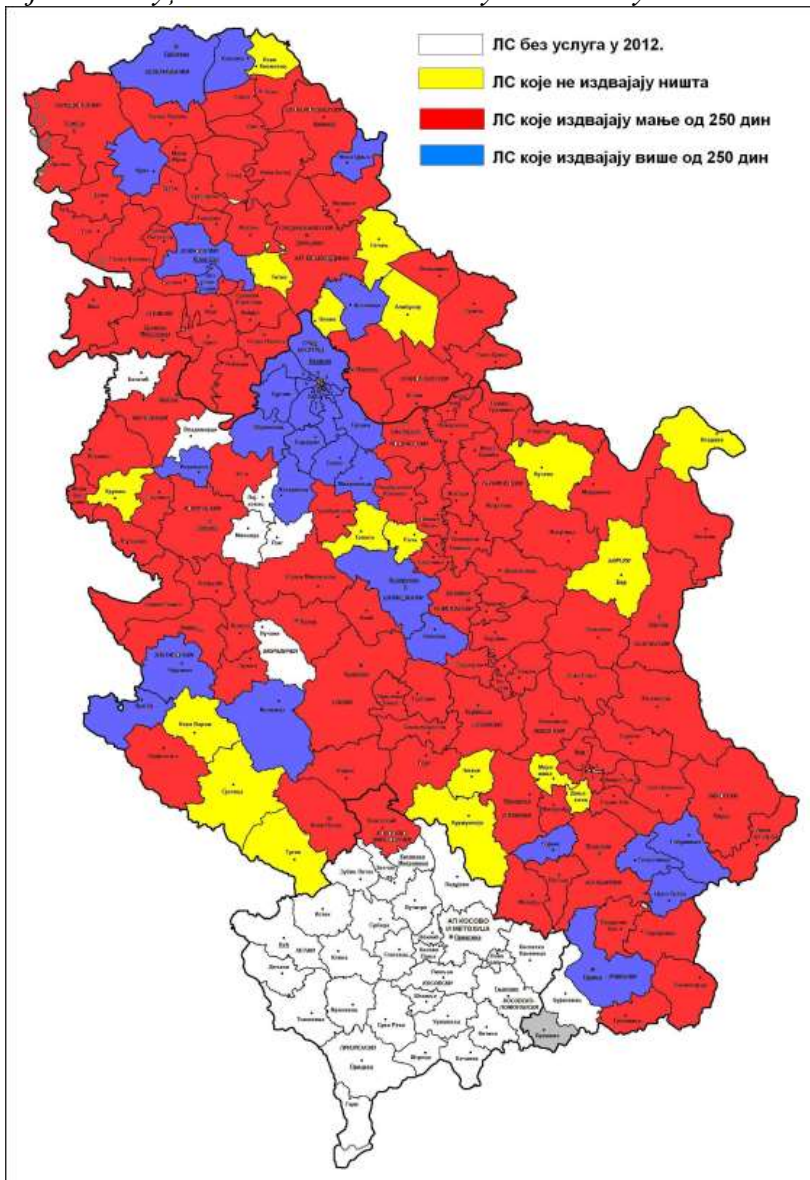
1. ЛС у којим се у 2012. години не пружа ниједна услуга социјалне заштите у надлежности локалних самоуправа,
2. ЛС које за услуге социјалне заштите у надлежности локалних самоуправа не издвајају ништа у 2012. години из локалних буџета,

⁴ Стипановић Б. (2011), *Финансирање социјалне заштите у Републици Србији*

⁵ Калкулација урађена према подацима мапирања за укупна издвајања за услуге социјалне заштите у Србији у 2012. години.

3. ЛС које за услуге социјалне заштите у надлежности локалних самоуправа издвајају мање од просека који износи 250 динара по становнику годишње и
4. ЛС које за услуге издвајају више од просека од 250 динара по становнику годишње

Мапа 1. Издвајања из буџета ЛС по становнику годишње у 2012. години

*Напомена: Мапу у већем формату могуће је видети у Анексу извештаја

У седам локалних самоуправа се у 2012. години није пружала ниједна услуга социјалне заштите у надлежности локалних самоуправа. У још 18 локалних самоуправа се не издваја ни динар из локалног буџета у 2012. години за услуге социјалне заштите надлежности локалних самоуправа. У 101 локалној самоуправи за услуге се издваја мање од 250 динара по становнику, колико је износио просек по становнику за 2012. годину, обрачунат у односу на средства која су издвојена за функционисање услуга у 119⁷ локалних самоуправа. Преосталих 19 локалних самоуправа издваја средства по становнику годишње у износу већем од просечних 250 динара у 2012. години.

⁷ Општина Прешево није узета у обзир, због непотпуних пописних података о броју становника.

3.4. Корисници услуга социјалне заштите

Укупан број корисника који је обухваћен кроз три групе услуга социјалне заштите (дневне услуге, услуге смештаја и услуге подршке за самосталан живот) у 2012. години износи **24.303**. Напомињемо да је укупан број корисника који су обухваћени мапирањем 42.909. Корисници услуге **Клуб** (којих је 16.000) и корисници услуге **Саветовалиште** (којих је 2.512) из разлога наведених у боксу у наставку нису узети у разматрање. Број **корисника дневних услуга у заједници износи 21.116** и тиме је преовлађујући у укупном броју корисника услуга социјалне заштите у надлежности локалне самоуправе у 2012. години (Табела 10).

Податке о броју корисника и другим параметрима осталих услуга из група услуга смештаја и подршке за самосталан живот, није захвално приказивати из следећих разлога: мале заступљености и распрострањености, различитих модалитета пружања, упитне одрживости, итд. Оне су пре свега заступљене у мањем броју општина и градова, као што су прихватишта, предаха, свратиште, персонална асистенција, становање уз подршку...

Рецимо, мапирањем је обухваћена и **услуга Клуб која обухвата чак око 16.000 корисника**, која вероватно није постављена једнообразно према активностима, а различито је и радно време, организациони модел, број ангажованих сарадника, итд., те тиме упоредивост може да се доведе у питање. Слично образложење може да се примени и на **услугу саветовалишта, која обухвата додатних 2.500 корисника**.

Такође, у укупне податке о услугама нису ушли различити *програми подршке* који обухватају око 3.000 корисника и спроводе се у 24 локалне самоуправе у 2012. години.

Табела 10. Број корисника дневних услуга у заједници

Услуга	Број корисника
ПУК за старе	15.563
ПУК за одрасле (ОСИ)	441
ПУК за децу	611
ДБ за децу са тешкоћама у развоју	2.519
ДБ за старе	1.022
ДБ за децу у сукобу са законом	359
Свратиште	601
Укупно	21.116

Поред укупног броја корисника, **прикупљени су подаци за кориснике по полу, по старости и по подручју на коме корисници живе**, односно број корисника из урбане и руралне средине. За потребе овог извештаја, приказани су подаци о корисницима по полу и по подручју на коме живе за све три групе услуга.

У групи дневних услуга у заједници (Табела 11), међу корисницима услуге помоћ у кући за стара лица доминирају кориснице женског пола – 70%, што се вероватно може објаснити дужином животног века код жена. Слична ситуација је и код услуге помоћи у кући за одрасле (особе са инвалидитетом). Полна структура корисника услуге дневног боравка за децу са тешкоћама у развоју је уравнотежена, док је међу корисницима дневног боравка за децу у сукобу са законом, веће учешће корисника мушког пола (62%), што указује да је управо ова популација у узрасту до 18 година

у ризику и да има потребу за овом услугом. Слично и међу корисницима услуге свратишта, доминирају корисници мушког пола (70%).

Посматрано по подручју на коме живе, за услуге помоћ у кући за одрасле, дневни боравак за децу у сукобу са законом, дневни боравак за старе и свратишта, учешће корисника из урбаних средина је високо, од 66% до 91%. Услуга помоћ у кући за старе се пружа за нешто више од половине корисницима из урбане средине. За услугу помоћ у кући за децу, значајнију већину чине деца из руралних средина, са учешћем од 64%. Претпоставка је да ова услуга више таргетира децу из руралног подручја, за разлику од услуге дневног боравака која је у пракси више намењена деци са тешкоћама у развоју из градских средина.

Табела 11. Корисници дневних услуга у заједници по полу и подручју на коме живе

Услуга	Удео жена корисника, у %	Удео корисника из урбаних подручја, у %
ПУК за старе	70	54
ПУК за одрасле (ОСИ)	59	66
ПУК за децу	45	36
ДБ за децу са тешкоћама у развоју	47	69
ДБ за старе	48	91
ДБ за децу у сукобу са законом	38	82
Свратиште	30	89

Полна структура корисника услуга за самосталан живот је мање-више уравнотежена (Табела 12) и једино је нешто мање учешће жена корисника услуге персоналне асистенција за одрасле (41%). Однос корисника из урбане и руралне средине за ову услугу, али и услугу становања уз подршку за младе је уједначен. Услуга становања уз подршку за особе са инвалидитетом укључује типично кориснике из урбане средине.

Табела 12. Корисници услуга подршке за самосталан живот и саветовалишта по полу и подручју на коме живе

Услуга	Удео жена корисника, у %	Удео корисника из урбаних подручја, у %
ПА за одрасле	41	48
Становање уз подршку (ОСИ)	51	85
Становање уз подршку (млади)	52	50
Саветовалишта	/	/

Од услуга смештаја, једино је код услуге прихватилишта за жртве насиља у породици (сигурне куће), високо учешће корисница женског пола – 73%, што је и логично, јер је међу жртвама породичног насиља највећи број жена и деце.

Услугу предаха и прихватилишта за децу значајније користе корисници из урбане средине, са учешћем од преко 70%.

Табела 13. Корисници услуга смештаја по полу и подручју на коме живе

Услуга	Удео жена корисника, у %	Удео корисника из урбаних подручја, у %
Прихватилиште (општег типа)	45	69
Прихватилиште за децу	29	77
Прихватилиште за жртве насиља (сигурна кућа)	73	37
Предах	48	80

3.5. Разлози за недовољну развијеност услуга

Упитник је садржао и питање о разлозима за недовољну развијеност услуга, па је свака локална заједница могла да искаже своје мишљење по том питању. Одговори на ово питање су били понуђени, а највећи број учесника у процесу мапирања је наводио следеће најважније разлоге:

- недостатак средстава,
- велика разуђеност или удаљеност насеља у којима живе потенцијални корисници,
- нема потребе за услугом/мали број потенцијалних корисника,
- недовољна информисаност ЛС о надлежностима у области социјалне заштите.

Сумирани одговори указују на то да су се учесници у процесу мапирања најчешће опредељивали за одговор који указује да је најважнија препрека за развој услуга „недостатак средстава”. Генерално, **програмима социјалне заштите се не придаје политички значај**, односно не сматрају се значајним за привлачење бирача, док је у мање развијеним локалним срединама социјална заштита увек на зачељу – увек „губи” борбу за буџетски простор са образовањем, здравством⁸.

Могуће је и да се неке локалне самоуправе више ослањају на ванбуџетско финансирање за услуге. Ипак, уколико се ванбуџетско финансирање не обезбеди, континуитет функционисања услуге/услуга је угрожен, те се или смањује по обиму или долази до прекида у пружању услуга.

Такође, у буџетима многих ЛС углавном не постоји посебна ставка за финансирање услуге/услуга. Општине финансирају две врсте расхода, услуге и директна давања грађанима (једнократне помоћи), и тешко је идентификовати тачну поделу средстава на ове намене⁹. Вероватно многе локалне самоуправе дају предност једнократној помоћи, због мање политичке атрактивности издвајања за услуге социјалне заштите.

⁸ Матковић Г. (2011), Децентрализација социјалне заштите

⁹ Пауновић М. (2012.), *Издаци за социјалну заштиту на локалном нивоу*

4. Неке од карактеристика две најраспрострањеније услуге социјалне заштите – помоћи у кући за старе и дневни боравак за децу са тешкоћама у развоју

4.1. Услуга помоћ у кући за стара лица

Као и неколико година уназад, помоћ у кући за стара лица је најраспрострањенија и најзаступљенија услуга социјалне заштите у Србији. У овом извештају биће приказани основни подаци о услузи, као и неколико могућих индикатора који би могли да се прате и на основу којих би локалне самоуправе могле да се пореде.

Основни подаци о услузи за 2012. годину:

- Услугом је покривено 15.563 појединца, или 13.588 домаћинстава.
- Услугом је покривено 14.635 корисника старијих од 65 година (94% од укупног броја корисника услуге).
- Од укупног броја корисника, 70% су жене.
- Услуга се пружа у 122 ЛС (84%).
- Удео корисника услуге 65⁺ у укупном броју становника 65⁺ на нивоу Србије износи 1,2%.
- Удео корисника услуге старости 65⁺ у укупном броју становника старости 65⁺ на нивоу 122 ЛС у којима се пружа услуга износи 1,3%
- Пружаоци помоћи у кући су доминантно државни (75%).
- Од укупног броја корисника услуге 74% прима услугу коју пружа државни сектор.
- Учешће буџета ЛС (и партиципације) у укупним расходима услуге износи 73%.
- Из урбане средине је 54% корисника услуге помоћ у кући.

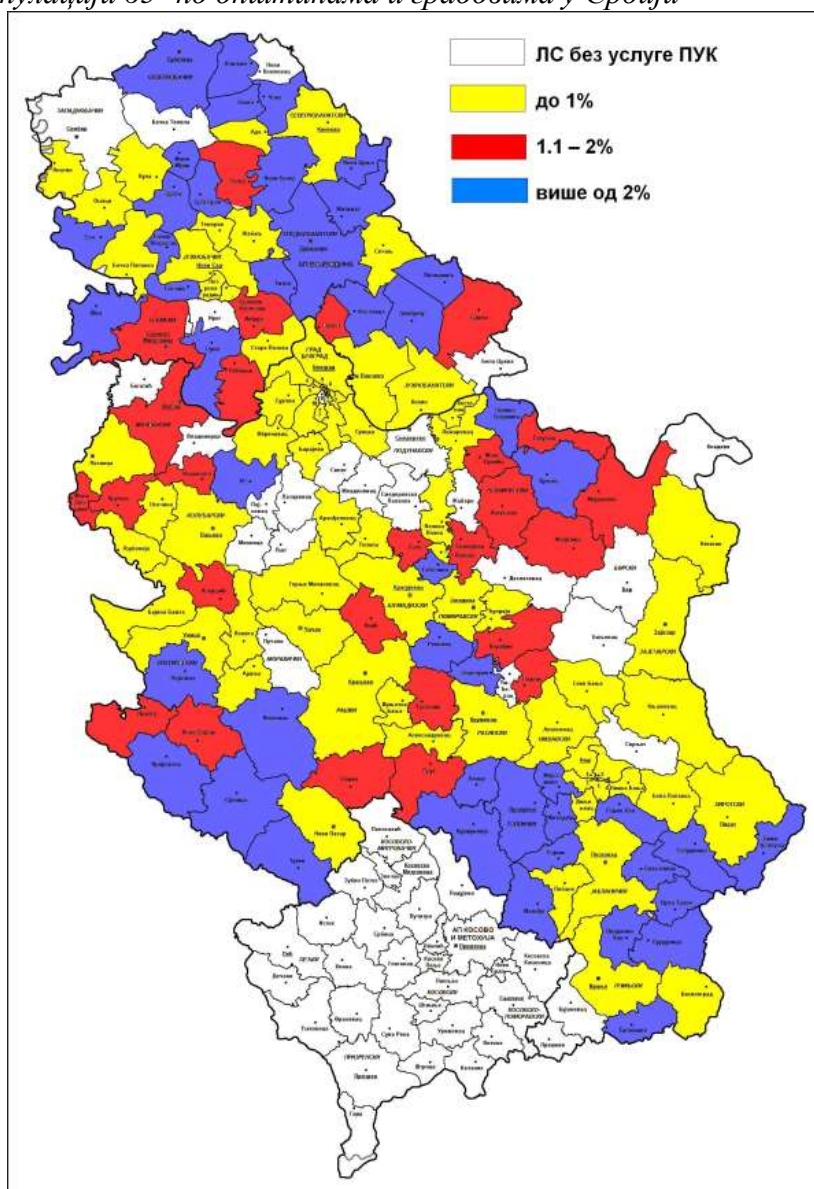
Доступност услуге помоћ у кући

Један од могућих индикатора доступности јесте удео корисника услуге старијих од 65 година у укупној популацији лица старијих од 65 година. У 2012. години овај индикатор је на нивоу Србије износио 1,2%.

На мапи (Мапа 2) је приказана дистрибуција општина и градова у Србији у односу на овај индикатор:

- Прва група ЛС – локалне самоуправе којима је доступност услуге на нивоу мањем од 1%. У овој групи постоји 50 локалних самоуправа и обележене су на мапи жутом бојом.
- Друга група ЛС – локалне самоуправе у којима је доступност услуге по овом индикатору између 1% и 2%. У овој групи постоји 26 локалних самоуправа и обележене су на мапи црвеном бојом.
- Трећа група ЛС – локалне самоуправе којима је услугом обухваћено више од 2% грађана општине/града старијих од 65 година. У овој групи постоји 46 локалних самоуправа и обележене су плавом бојом.

Мапа 2. Доступност услуге помоћ у кући према уделу корисника услуге 65⁺ у укупној популацији 65⁺ по општинама и градовима у Србији

*Напомена: Мапу у већем формату могуће је видети у Анексу извештаја

Интензитет пружене услуге

Један од могућих индикатора интензитета пружања услуге кориснику, односно домаћинству, показује колико се сати недељно по кориснику у просеку пружа услуга и на тај начин омогућава лакше поређење локалних самоуправа. Степен интензитета подршке, као индикатор, разликују се од локалне самоуправе до локалне самоуправе, јер су различити модели пружања помоћи у кући.

На пример, у једном броју локалних самоуправа услуга се пружа свим корисницима једнако, по један или два сата дневно, пет дана у недељи, док у неким локалним самоуправама услуга се дневно по трајању и недељној динамици (броју дана) разликује од корисника до корисника, односно домаћинства до домаћинства.

Примери два различита модела у односу на интензитет пружања услуге

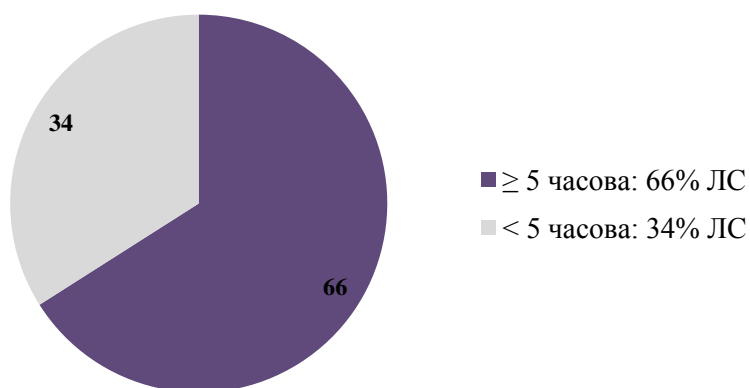
У једној општини услуга се пружа свим корисницима, односно домаћинствима пет дана у недељи по два сата дневно. Сваки корисник добија по десет сати услуге недељно просечно.

У другој општини услугом је покривено 50 корисника, односно домаћинстава. Од 50 домаћинстава, 30 добија услугу пет дана недељно по један сат, а 20 домаћинстава добија услугу три дана у недељи по два сата. У овом случају кориснику (домаћинству) се пружа услуга просечно недељно у трајању од пет сати и 24 мин.

У циљу лакшег сагледавања степена интензитета пружене услуге по општинама и градовима, приказане су две групе локалних самоуправа и то:

- локалне самоуправе у којима се пружа услуга слабијег интензитета, где је недељни просек пружене услуге кориснику односно домаћинству мањи од пет сати (мање од једног сата дневно пет дана у недељи) и
- локалне самоуправе у којима се пружа услуга јачег интензитета, где је недељни просек пружене услуге пет и више сати по кориснику, односно домаћинству.

Графикон 4. Просечан број сати пружене услуге по кориснику/домаћинству недељно по градовима и општинама, у %

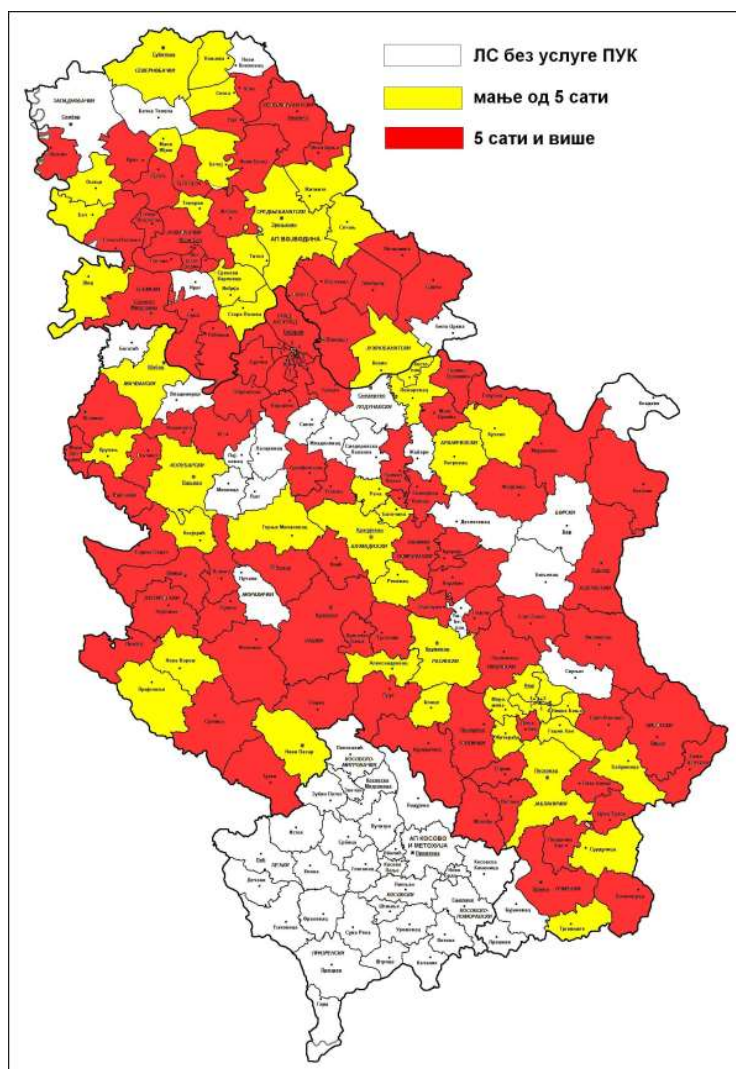

Као што се може видети на *Графикону 4*, мање од пет сати просечно недељно по кориснику/домаћинству услуга помоћ у кући се пружа у 42 локалне самоуправе, или у 34% од укупног броја ЛС у којима је заступљена услуга помоћи у кући.

У другој групи са јачим интензитетом подршке од пет и више сати просечно недељно по кориснику/домаћинству, налази се 80 локалних самоуправа или у 66% од укупног броја ЛС у којима је заступљена услуга помоћи у кући за старе.

На мапи у наставку је приказана географска дистрибуција локалних самоуправа у којима се пружа услуга помоћ у кући слабијег и јачег интензитета подршке (*Мапа 3*). Локалне самоуправе у којима се пружа услуга слабијег интензитета подршке обележене су жутом бојом, док су локалне самоуправе, где се пружа услуга са интензивнијим програмом подршке, обележене црвеном бојом.

Мапа 3. Интензитет пружене услуге помоћ у кући по општинама и градовима у Србији

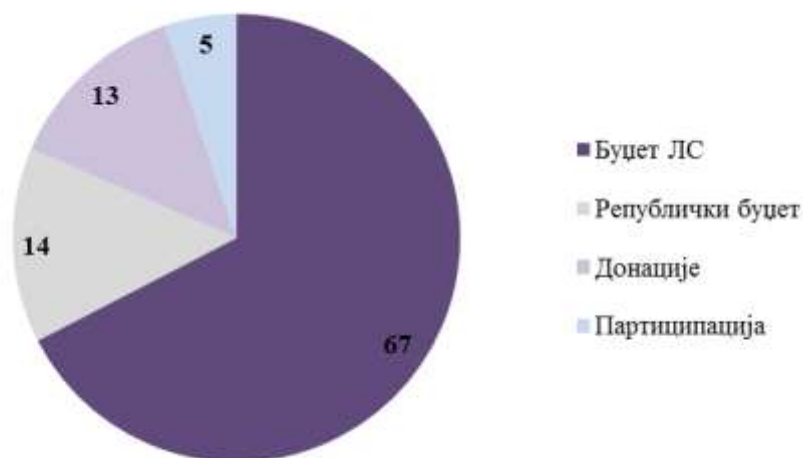
*Напомена: Мапу у већем формату могуће је видети у Анексу извештаја

Финансирање услуге

Са расходима од око једне милијарде динара на годишњем нивоу, услуга помоћ у кући за старе је услуга са највећим издвајањима и наравно са највећим бројем корисника. Највећа издвајања, близу 42% од укупних, забележена су у Београду за преко 2.000 корисника.

На следећем графикону (Графикон 2) је приказан однос учешћа сва четири извора финансирања у укупним расходима услуге: локалног буџета, пројектних средстава из републичког буџета, донаторских средстава и износ партиципације.

Графикон 5. Учешће различитих извора финансирања у укупним годишњим расходима услуге, у %

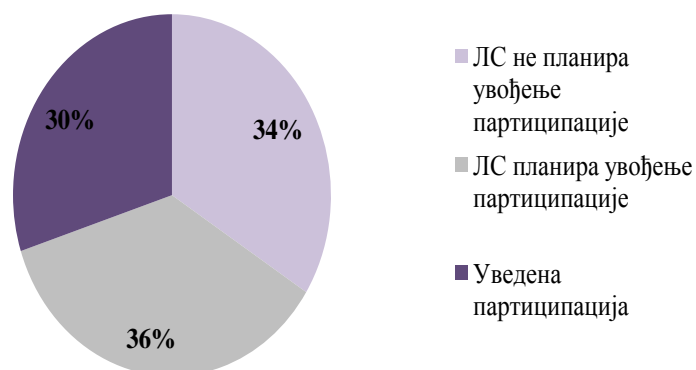

Као што је већ раније речено, високо је учешће средстава из локалног буџета у укупним издвајањима за ову услугу. Разлика између удела средстава републичких и донаторских пројеката у укупним расходима је минимална. Локалне самоуправе углавном не наплаћују партиципацију, па је стога њен удео од 5% у укупним расходима изразито мали. Податак о расходима услуге помоћ у кући је важан при сагледавању и поређењу доступности услуге. У неким срединама, помоћ у кући за старе се финансира из спољних извора, па се може претпоставити да је у тим срединама одрживост упитна.

Учешће корисника у цени услуге и одрживост услуге

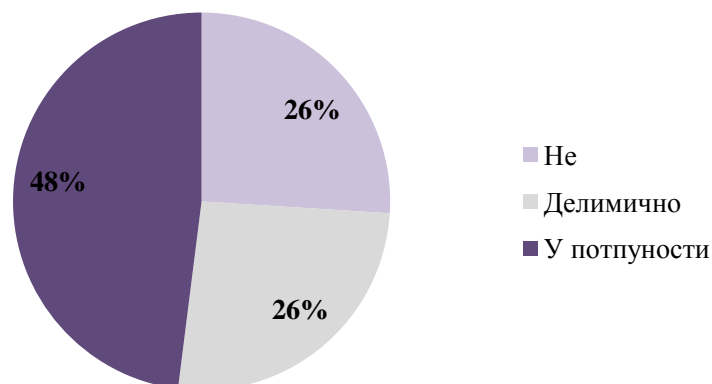
Као што је већ речено, учешће корисника у цени услуге помоћ у кући од 5 % у укупним расходима је веома ниско. На следећем графикону је показано да ипак нешто више од једне трећине локалних самоуправа наплаћује партиципацију. У 2012. години у нешто више од једне трећине од укупног броја локалних самоуправа корисницима се наплаћује услуга, нешто мање од једне трећине локалних самоуправа планира да уведе систем партиципације, док једна трећина уопште не планира да уводи партиципацију (Графикон 6).

Графикон 6. Партиципација (учешће) корисника у цени услуге помоћ у кући, у %

У погледу одрживости финансирања скоро половина локалних самоуправа које пружају услугу помоћ у кући за старе је исказала да има потпуно обезбеђено финансирање за 2013. годину, док је по једна четвртина од укупног броја ЛС, исказала да има делимично обезбеђено финансирања, односно да нема обезбеђено финансирање услуге за 2013. годину (Графикон 7).

Графикон 7. Одрживост – обезбеђеност финансирања у 2013. години, у %

4.2. Услуга дневног боравака за децу (и младе) са тешкоћама у развоју

Неколико година уназад услуга дневни боравак за децу (и младе) са тешкоћама у развоју је друга услуга по распрострањености и заступљености у Србији. У овом извештају биће приказани основни подаци о услузи, као и неколико могућих индикатора који би могли да се прате и на основу којих би локалне самоуправе могле да се пореде.

Основни подаци о услузи за 2012. годину:

- Уslugом је покривено укупно **2.519 корисника**.
- Уslugом је покривено 1.999 корисника из популације деце до 26 година.
- Удео корисника услуге у укупном броју становништва до 26 година у Србији је 0,11%.
- **Услуга се пружа у 71 локалној самоуправи**, скоро у половини од укупног броја (49%).
- Из државног сектора је 54% пружалаца услуге.
- Државни сектор покрива нешто мање од 2/3 од укупног броја корисника (62%).
- Учешће буџета локалне самоуправе (са партиципацијом) у укупним расходима услуге је високих 83%.
- Корисници по полу су готово подједнако заступљени.

Доступност услуге дневног боравка за децу (и младе) са тешкоћама у развоју

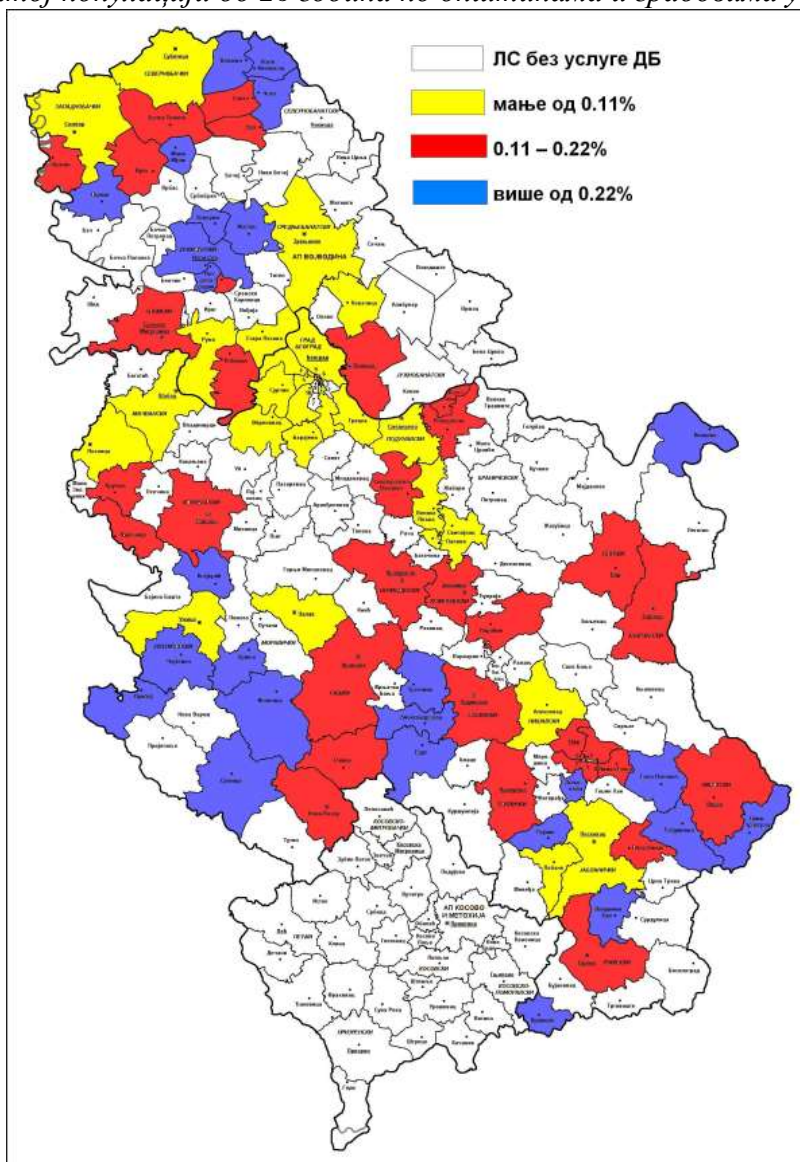
Један од могућих индикатора којим би се могла приказати доступност ове услуге јесте удео корисника услуге у укупној популацији до 26 година на нивоу Србије. **Удео корисника услуге до 26 година у укупном броју становника до 26 година¹⁰ за Србију у 2012. години износи 0,11%.**

Дистрибуција локалних самоуправа које пружају услугу дневног боравка за децу са тешкоћама у развоју, ради лакшег сагледавања доступности, приказана је на следећи начин (Мапа 4):

- Прва група ЛС – локалне самоуправе у којима је удео корисника услуге до 26 година у општој популацији до 26 година (у општини/граду) **мањи од просека** за Србију (мањи од 0,11%). У овој групи постоји 17 локалних самоуправа (24% од укупног броја ЛС које пружају услугу) и обележене су на мапи жутом бојом.
- Друга група ЛС – локалне самоуправе у којима се удео корисника услуге до 26 година у укупној популацији до 26 година (у општини/граду) **креће од 0,11% до 0,22%**. Оваквих ЛС постоји 28 (или 39%) и обележене су црвеном бојом на мапи.
- Трећа група ЛС група – локалне самоуправе у којима је услугом обухваћено **више од 0,22%** корисника до 26 година у укупном броју становника до 26 годину у општини/граду. У овој групи постоји 26 локалних самоуправа и обележене су на мапи плавом бојом.

¹⁰ Процена на основу података Пописа становништва, домаћинстава и станова 2011. године у Републици Србији.

Мапа 4. Доступност услуге дневног боравка у односу на удео корисника до 26 година у општој популацији до 26 година по општинама и градовима у Србији

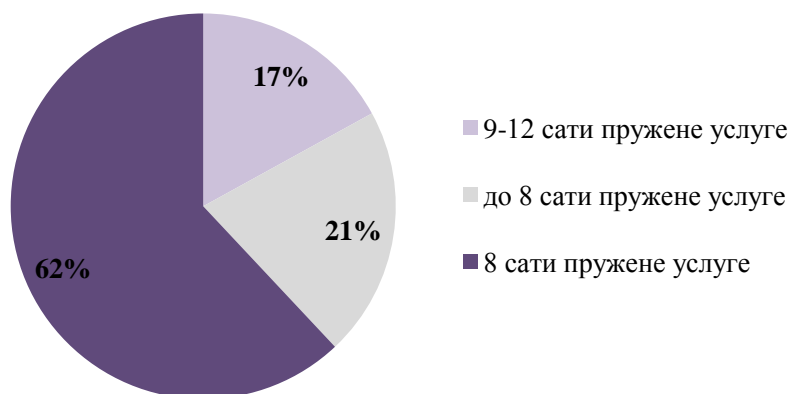
*Напомена: Мапу у већем формату могуће је видети у Анексу извештаја

Интензитет пружања услуге дневног боравка за децу (и младе) са тешкоћама у развоју (радно време дневног боравка)

Интензитет пружања ове услуге заправо представља радно време дневног боравка за децу са тешкоћама у развоју. У Србији се ова услуга пружа од четири до дванаест часова дневно, сваки дан, пет дана у недељи. Ради илустративнијег приказа дистрибуције и локалних самоуправа, и броја корисника у односу на радно време дневних боравака, локалне самоуправе су груписане у три групе:

- прва група ЛС у којима се пружа ова услуга у трајању мањем од осам сати дневно,
- прва група ЛС у којима се услуга пружа осам сати дневно и
- прва група ЛС у којима се услуга пружа од девет до дванаест часова дневно.

Графикон 8. Локалне самоуправе са дневним боравком према радном времену, у %

Услуга дневног боравка чије је радно време мање од осам часова дневно пружа се у 15 локалних самоуправа (21% од укупног броја локалних самоуправа које пружају ову услугу). Услуга чије је радно време осам часова дневно пружа се у 44 локалне самоуправе (62%). Услуга дневног боравка са радним временом дужим од осам часова, прецизније од девет до дванаест часова дневно, пружа се у 12 локалних самоуправа (17%).

На следећем графикону је приказана дистрибуција **корисника** у односу на радно време дневног боравка.

Графикон 9. Дистрибуција корисника према радном времену дневних боравака, у %

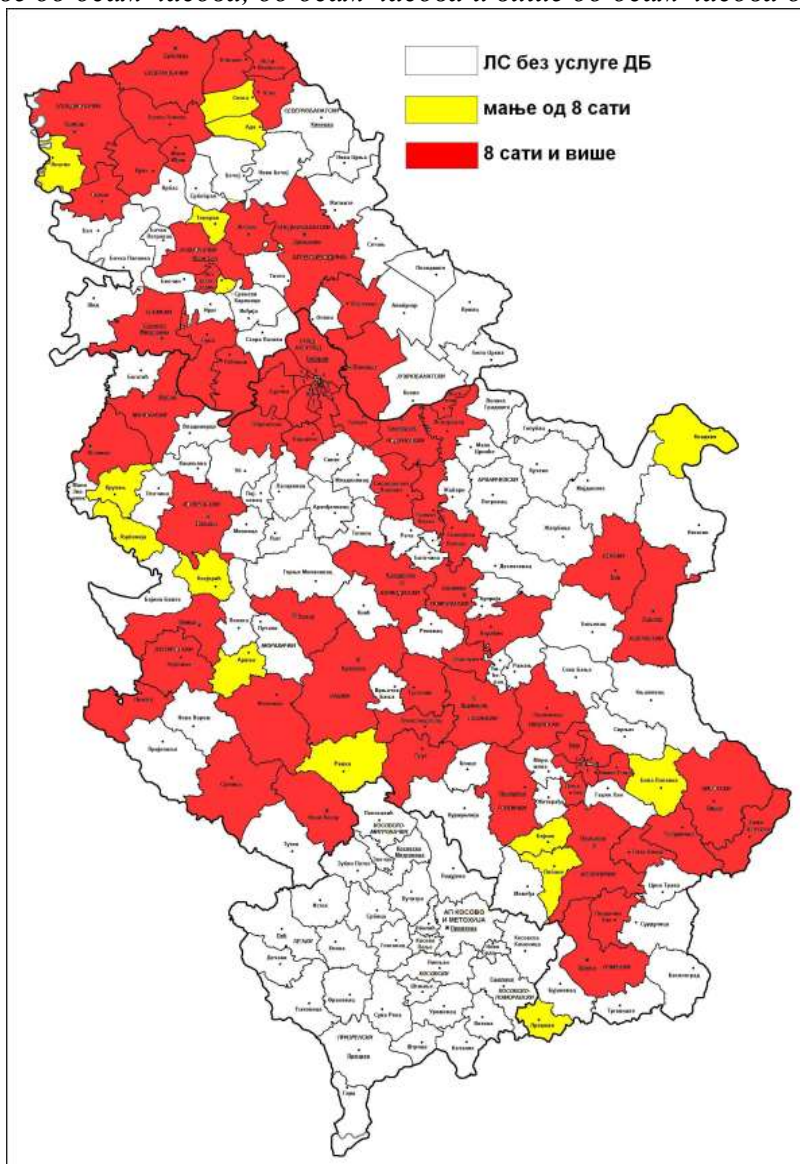
У првој групи ЛС са радним временом до осам часова дневно обухваћено је 206 корисника дневног боравка или 8% од укупног броја корисника у 15 локалних самоуправа. У другој групи ЛС, са радним временом од осам часова дневно, услуга се пружа за 1.012 корисника или 40% од укупног броја деце која користе услугу у 44 општине и града. И на крају, у трећој групи ЛС са радном времену од девет до

дванаест часова дневно има 1.299 деце која користе услугу или 52% од укупног броја корисника из 12 општина и градова у Србији.

На следећој мапи (*Мапа 4*) је приказана **дистрибуција локалних самоуправа у којима се пружа услуга дневног боравка у односу на радно време** са мање или више од осам часова дневно. Локалне самоуправе у којима се пружа услуга дневног боравка чије је радно време мање од осам часова дневно су обележене жутом бојом. Таквих локалних самоуправа је 15 или 21% од укупног броја ЛС у којима се пружа услуга, коју користи 206 деце или 8% од укупног броја корисника.

Локалне самоуправе у којима се пружа услуга дневног боравка чије је радно време између осам и дванаест часова дневно обележене су црвеном бојом на мапи; постоји укупно 56 или 79% од укупног броја локалних самоуправа у којима се пружа услуга. Укупно 2.311 деце и младих су корисници услуге у ових 56 локалних самоуправа, што чини значајну већину корисника од 92% у укупном броју деце из ових општина и градова.

Мапа 5. *Распрострањеност локалних самоуправа у односу на радно време дневног боравка (мање од осам часова, од осам часова и више од осам часова дневно)*

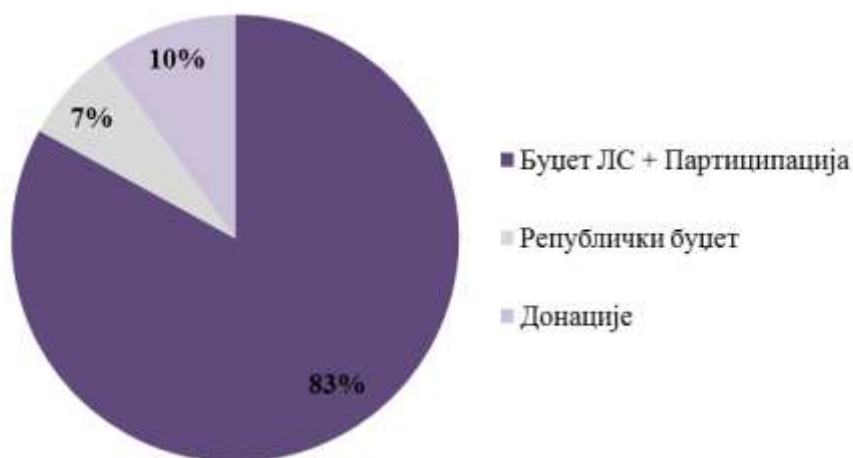

*Напомена: Мапу у већем формату могуће је видети у Анексу извештаја

Финансирање услуге дневног борава за децу (и младе) са тешкоћама у развоју

Услуга дневног борава за децу и младе са тешкоћама у развоју са укупним издвајањима од скоро 640 милиона динара за 2012. годину је следећа после услуге помоћ у кући. Ова услуга је и по броју корисника, иако седам пута мања у односу на помоћ у кући, на другом месту. На Графикону 7 је приказано учешће сва четири извора финансирања у укупним расходима услуге: локалног буџета са партиципацијом, пројектних средстава из републичког буџета и донаторских средстава.

Графикон 10. Учешће различитих извора финансирања у укупним годишњим расходима услуге, у %

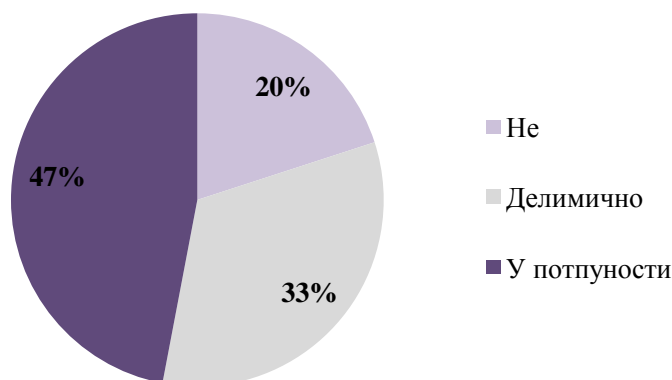

Већ је указано на изузетно високо учешће средстава из локалних буџета са партиципацијом у укупним издвајањима за ову услугу (од чега 80% средстава долази из ЛС, а 3% од партиципације). Сразмерно томе, далеко су нижа учешћа донаторских пројеката у укупним расходима (10%), као и средства из републичких пројеката (7%).

Одрживост услуге – обезбеђеност финансирања у 2013. години

У скоро половини локалних самоуправа, прецизније у 47%, обезбеђено је потпуно финансирање у 2013. години. Од укупног броја ЛС које обезбеђују ову услугу, 33% се изјаснило да је финансирање делимично обезбеђено за ову услугу, док у преосталих 20% финансирање није било обезбеђено у тренутку када су попуњавали упитник.

Графикон 11. Обезбеђеност финансирања за 2013. годину, у %

5. Услуге социјалне заштите, намењене као подршка деци и младима са тешкоћама у развоју и њиховим породицама

Поред дневног борава који се етаблирао као најважнија услуга подршке за децу и младе са тешкоћама у развоју у заједници, током последње две године почеле су да се развијају и друге услуге за децу, као што су помоћ у кући и предах. Подстицај за развој нове две услуге за децу са тешкоћама у развоју су свакако донаторски пројекти. Пројекат *Развој услуга социјалне заштите за децу са тешкоћама у развоју и њихове породице*, финансиран из ИПА фондова је утицао да се лепеза услуга за децу (и младе) са тешкоћама у развоју прошири ка развоју нових услуга које су алтернатива институционалној заштити и које подржавају останак деце у породичном окружењу. У овом одељку су дати важни налази за услуге подршке намењене деци и младима са тешкоћама у развоју и њиховим породицама: **дневни боравак за децу и младе са сметњама у развоју, помоћ у кући за децу са тешкоћама у развоју и предах смештај.**

Доступност услуга социјалне заштите за децу и младе са тешкоћама у развоју у Србији

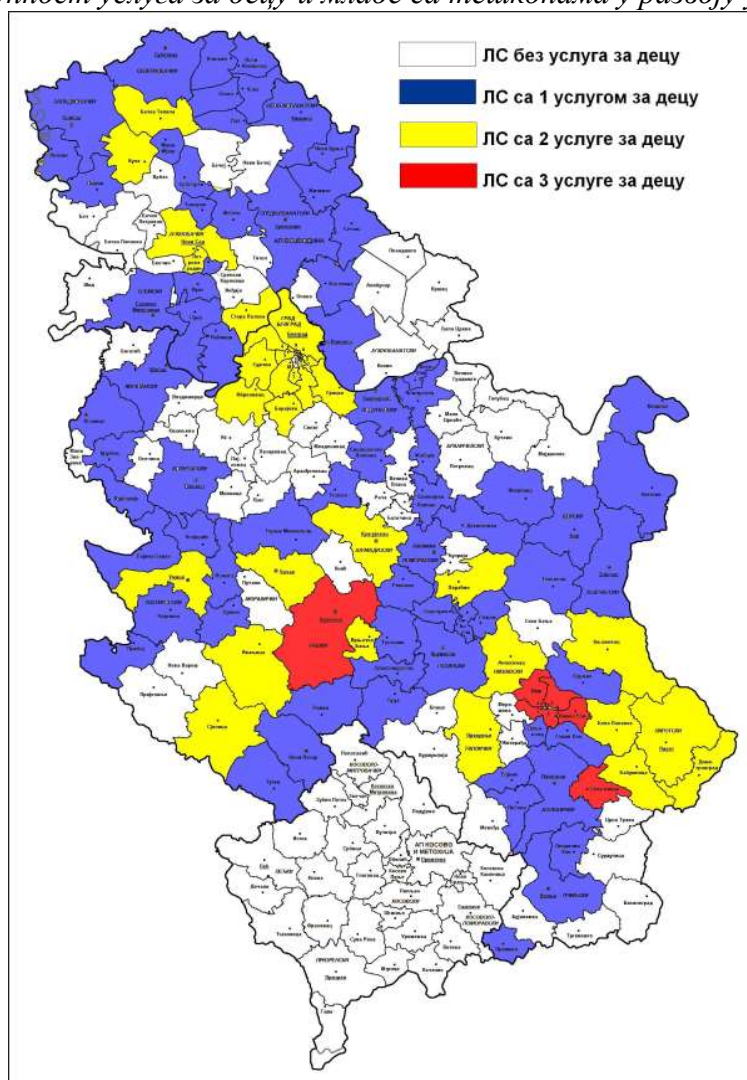
По налазима мапирања, услуге дневног борава, помоћи у кући и предаха, као група услуга подршке за децу и младе са тешкоћама у развоју и њихове породице, пружају се у 94 од 145 локалних самоуправа у Србији. Овим услугама је покривено близу две трећине од укупног броја јединица локалне самоуправе. Ипак, у **51 локалној самоуправи или у више од једне трећине локалних самоуправа не постоје овакве услуге подршке** (Табела 14.).

Табела 14. Распрострањеност појединачних услуга социјалне заштите за децу и младе са тешкоћама у развоју, у %

Услуга	Број ЛС у којима се пружају услуге за децу	Удео у укупном броју ЛС, у %, за сваку услугу приказан појединачно
Дневни боравак за децу и младе са тешкоћама у развоју	71	49
Помоћ у кући за децу и младе са тешкоћама у развоју	37	26
Предах	11	8
Без услуга за децу	51	35

Дистрибуција услуга за децу и младе са тешкоћама у развоју је приказана и на следећој мапи, на којој су обележене ЛС у којима се пружају све три услуге (црвена боја), ЛС у којима се пружају по две услуге (жута боја) и ЛС у којима се пружа само једна услуга за децу и младе са тешкоћама у развоју (плава боја).

Мапа 6. Доступност услуга за децу и младе са тешкоћама у развоју у Србији

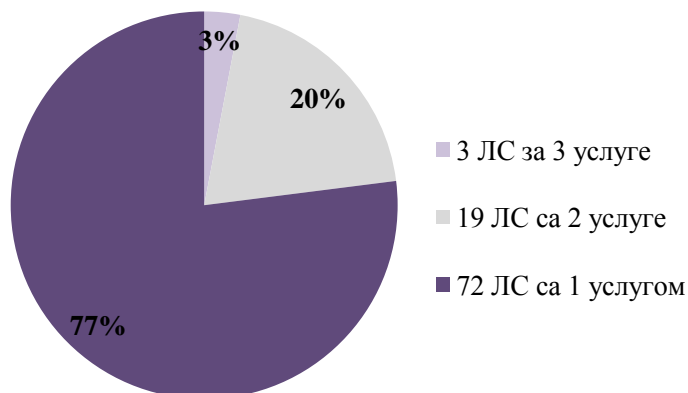

*Напомена: Мапу у већем формату могуће је видети у Анексу извештаја

Само три локалне самоуправе у Србији обезбеђују све три услуге и то Власотинце, Краљево и Ниш, а у 19 ЛС се пружају по две услуге за децу и младе

са тешкоћама у развоју. Доминира, дакле, **постојање само једне услуге** за децу и младе са тешкоћама у развоју у **и то 72 ЛС** у Србији (Графикон 7). У том броју локалних самоуправа са једном услугом већински у 51 ЛС се пружа само услуга дневног боравка, док у осталих 21 ЛС се пружа услуга помоћ у кући за децу и младе са тешкоћама у развоју.

Графикон 12. Дистрибуција услуга за децу у укупном броју ЛС које пружају услуге за децу и младе са тешкоћама у развоју, у %

У анексу овог извештаја, *Мапа 6* приказује дистрибуцију услуга за децу и младе са тешкоћама у развоју по свим локалним самоуправама у којима се ове услуге пружају. У 51 локалној самоуправи, дакле, не постоји ниједна услуга социјалне заштите за децу са тешкоћама у развоју, што представља више од једне трећине или 37% од укупног броја локалних самоуправа. То свакако треба имати у виду при будућем програмирању, како државних (на пример *наменских трансфера*) тако и донаторских средства (на пример ИПА програми) у циљу: а) подршке за одржавање постојећих услуга и унапређење квалитета, и б) успостављања услуга у оним локалним заједницама где не постоји ниједна од ових услуга.

Корисници услуга за децу са тешкоћама у развоју

У 2012. години је, према прикупљеним подацима, укупно 3.475 корисника обухваћено услугама за децу и младе са тешкоћама у развоју, али је нејасно да ли и колико се преклапају, односно колико корисника користи две или све три услуге, тако да збирни податак о корисницима треба сагледавати с опрезом. Треба имати на уму да сви корисници ових услуга не спадају у старосну групу до 26 година, али су они већински заступљени и чине 82% од укупног броја корисника.

Табела 16. Број корисника услуга за децу са тешкоћама у развоју

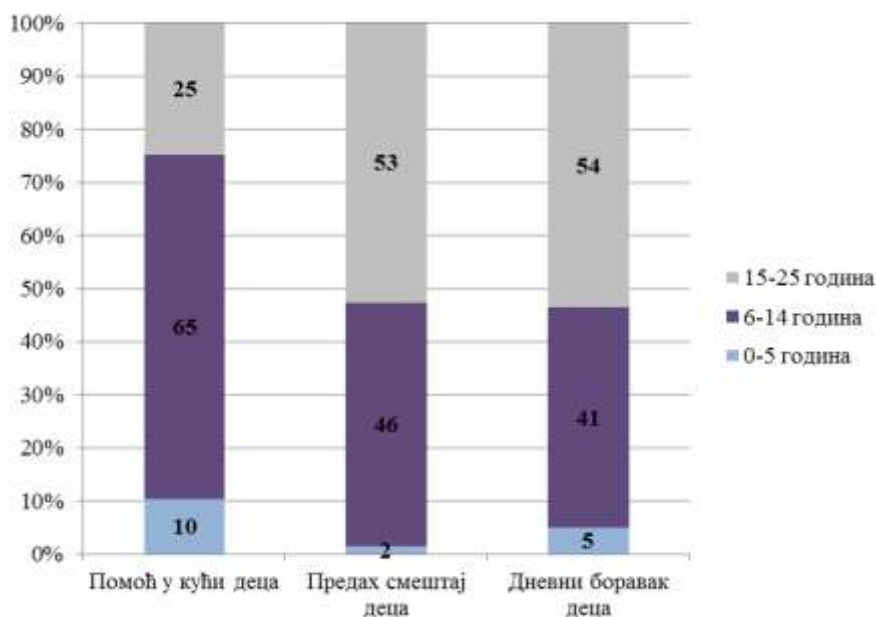
Услуга	Укупан број корисника	Корисници до 26 година	Удео корисника до 26 година у укупном броју корисника услуге, у %	Удео корисника до 26 година у укупном броју деце/младих са тешкоћама у развоју, у %
Дневни боравак	2.519	1.999	79	12
Помоћ у кући	611	579	95	3
Предах смештај	345	251	73	1,5

Слика о броју корисника који су покривени овом групом услуга је прилично неповољна. У односу на податке из пописа 2011. године, **услуга дневног боравка са 1.999 корисника до 26 година старости учествује са свега 12% у укупном броју деце и младих са тешкоћама у развоју до 26 година¹¹**, док је за услуге помоћ у кући и предаха тај удео изразито мали, **3% за помоћ у кући и 1,5% за услугу предаха¹²**. Ови подаци генерално говоре о недовољној заступљености услуга за децу и младе са тешкоћама у развоју, па је успостављање и обезбеђивање ових услуга неопходно да би се достигла њихова већа и равномернија доступност широм Србије. Посебно је важно да ово сагледају доносиоци одлука и на националном и на локалном нивоу.

Старосне групе корисника услуга за децу са тешкоћама у развоју

Структура корисника, деце и младих са тешкоћама у развоју до 26 година старости, по старосним групама приказана је на графикону 13.

Графикон 13. Старосна структура деце и младих са тешкоћама у развоју до 26 година у услугама, у %

Услуга помоћ у кући за децу и младе са тешкоћама у развоју обухвата најмлађу децу у највећем уделу од 10% у односу на друге две услуге, а највећи број корисника припада старосној групи деце од 6 до 14 година, деци основношколског узраста (65%).

¹¹ Подаци о укупном броју деце и младих са тешкоћама у развоју (са инвалидитетом) до 26 година старости су процењени на основу података Пописа становништва, домаћинстава и станова 2011. године у Републици Србији (Инвалидитет – подаци по општинама и градовима). Дефиниција особа с инвалидитетом у попису: лица за која је као одговор на питање о макар једном проблему (вид, слух, ход, памћење/концентрација, самосталност, комуникација) обележен модалитет „(да) има много потешкоћа“ или „(да) потпуно је онемогућено“. Према овој процени укупан број деце и младих са тешкоћама у развоју (са инвалидитетом) старости до 26 година износи 17.000.

¹² Ibid.

Услуга предаха обухвата готово подједнак број деце из старосних група 6–14 година (47%) и 15–26 година (52%).

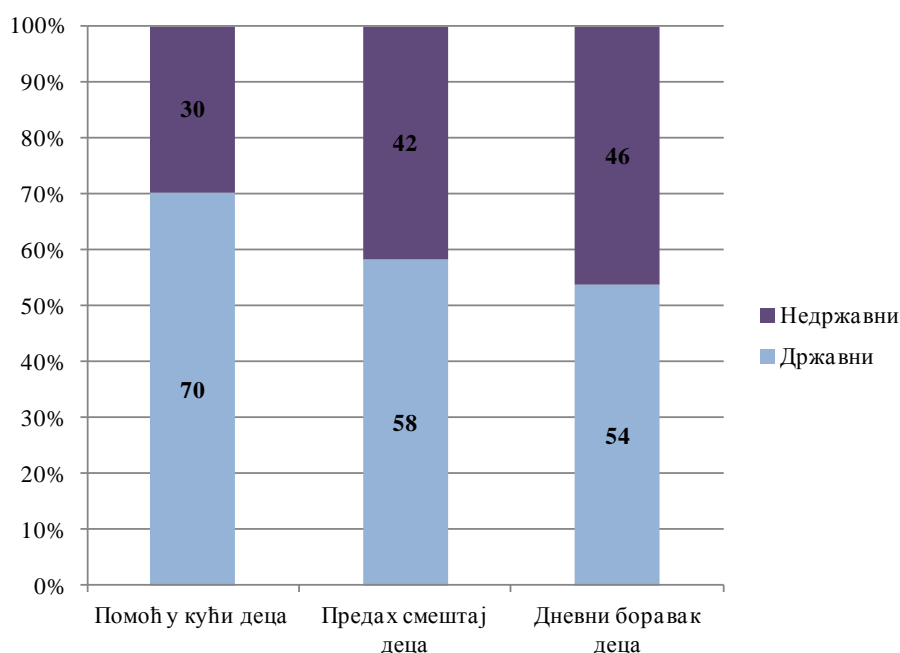
Код услуге дневног боравака, најзаступљенији су корисници из старосне групе 15–25 година, који чине нешто више од половине укупног броја корисника услуге или тачније 54%. То се може објаснити вероватно тиме што ова услуга најдуже постоји у Србији, па је временом, како су деца одрастала, ова старосна група постала најбројнија, а истовремено је кретало и инклузивно образовање, обухвативши више него до тада децу узраста 6–14 година.

Пружаоци услуга за децу са тешкоћама у развоју

Услуге за децу са тешкоћама у развоју већински пружа државни сектор. Услугу дневног боравака и предаха пружају готово изједначено државни и недржавни пружаоци, што се може објаснити чињеницом да недржавни, односно невладин сектор, организације и удружења родитеља деце са тешкоћама у развоју, имају посебан и снажан интерес да се додатно оснажују и специјализирају за пружање ових услуга (Графикон 14). Државни сектор само незнатно „претеже”, са 54% пружалаца код дневних боравака и 58% код услуге предаха. Наравно, ова чињеница не умањује значај будућег праћења ове две услуге са овог аспекта, али и даље квалитативне анализе сваког од ових модела пружања услуга појединачно.

Услугу помоћ у кући за децу са тешкоћама у развоју доминантније пружа државни сектор (70%), где се као пружаоци издвајају центри за социјални рад, али и специјалне школе. Анализа модела пружања ове услуге би такође била важна у будућем периоду.

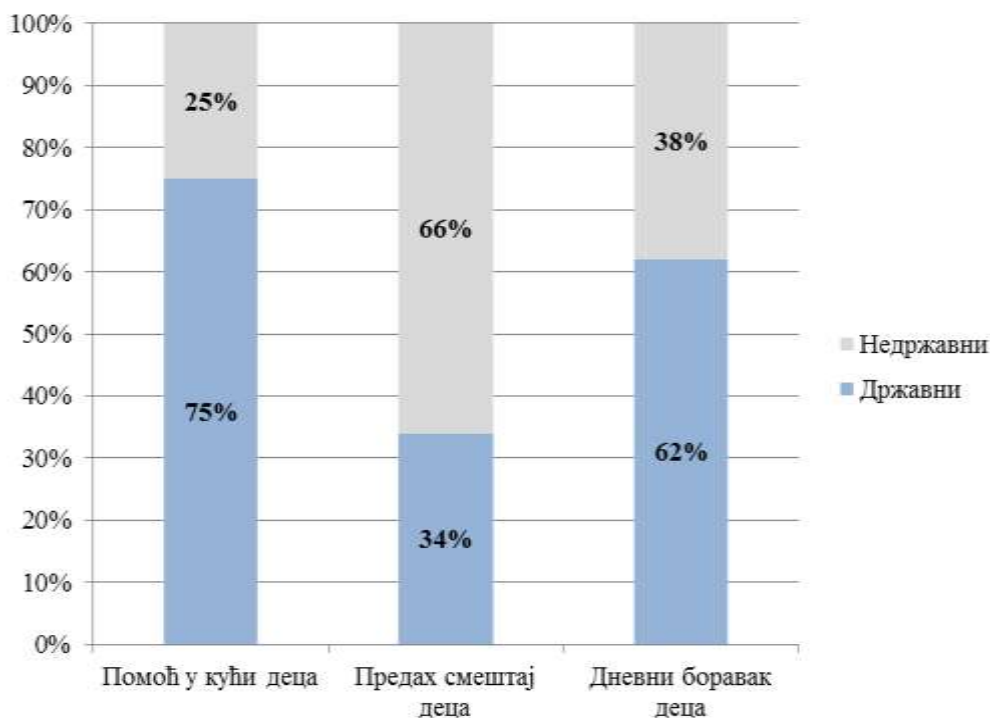
Графикон 14. *Пружаоци услуга за децу са тешкоћама у развоју, у %*

Пружаоци услуга за децу са тешкоћама у развоју, односно сектор који пружа услугу, могао би да се сагледа и на другачији начин, са аспекта броја корисника које покривају (Графикон 15). Услуга дневног боравака коју пружа државни сектор покрива нешто више од две трећине укупног броја корисника услуге, иако је његово учешће у укупном броју пружалаца ове услуге тек нешто више од 50% (Графикон 14), док код услуге предаха са сличним уделом државних пружалаца је покривена тек

једном трећином укупног броја корисника (Графикон 15). Овај однос је нешто другачији код услуге помоћ у кући, где је удео државних пружалаца у укупном броју готово једнак учешћу својих корисника у укупном броју корисника услуге (Графикон 14 и 15).

Графикон 15. Обухват корисника услуга за децу и младе са тешкоћама у развоју државним и недржавним пружаоцима услуга, у %

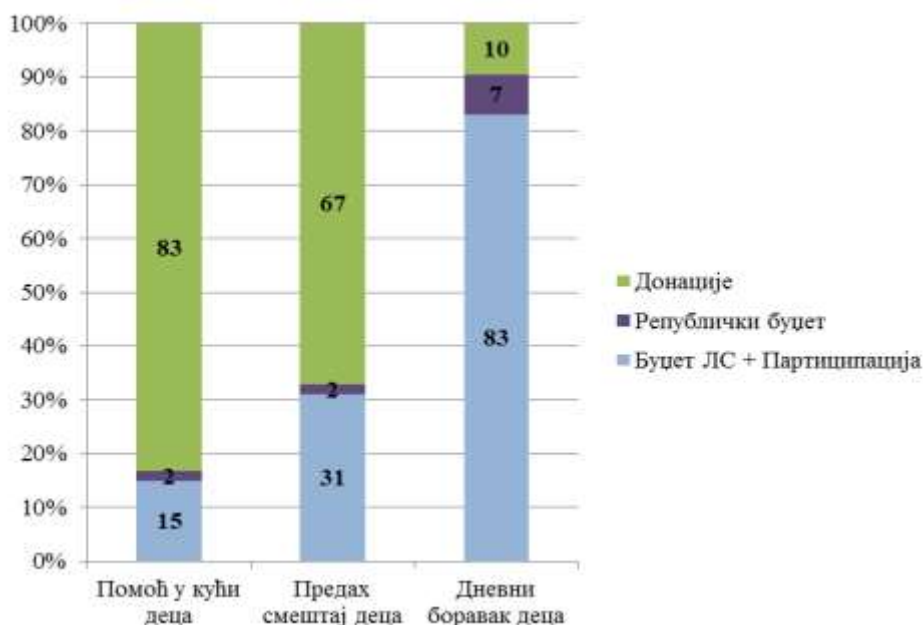

Финансирање услуга за децу са тешкоћама у развоју

Учешће различитих извора финансирања услуга за децу са тешкоћама у развоју, прати логику етаблираности и дужину постојања појединачних услуга. Дневни боравак за децу са тешкоћама у развоју се већином финансира из буџета локалних самоуправа и то у укупном учешћу у расходима од 80% (Графикон 10). Чињеница је да је дневни боравак „најстарија“ услуга подршке за децу са тешкоћама у развоју (у већим градовима постоји већ око 20 година), па су локалне самоуправе постале далеко сензибилисане на потребе деце за овом услугом кроз различите кампање и учешће у донаторским пројектима, како на националном тако и на локалном нивоу. Пружаоци ових услуга, без обзира на то из ког сектора долазе су последњих десетак година били веома агилни у заступању и борби за одрживост услуге, као и обезбеђењу средстава из буџета локалне самоуправе. Ситуација је далеко од идеалне, јер по евиденцији са терена, „борба“ за одржањем континуираног и стабилнијег финансирања услуга, посебно код невладиног сектора, и даље траје.

Друге две услуге, „млађе по стажу“ тек треба да прођу сличан пут, јер су се у 2012. години када су већином успостављане, већим делом финансирале из донација. Код услуге предах, донације су заступљене са више од 60% у укупним расходима, док се код услуге помоћ у кући за децу учешће донаторских средстава креће и до 83% у укупним годишњим расходима (Графикон 10).

Графикон 16. Структура различитих извора финансирања услуга за децу са тешкоћама у развоју, у %

Донаторски пројекти представљају подстицај за обезбеђивање нових услуга у заједници, али неопходни су и напори свих актера у области да се обезбеди **континуитет у пружању и финансирању ових услуга**.

Ово се пре свега односи на издвајања допунских средстава или из националног буџета (уз убрзано успостављање, **Законом о социјалној заштити предвиђеног, инструмента као што су наменски трансфери**) или из донаторских програма уз подршку Министарства рада, запошљавања и социјалне политике, што наравно може да представља само привремено решење. **Финансијска подршка је и даље неопходна за услуге за децу са тешкоћама у развоју, и ради превенције институционализације, и ради интензивирања развоја нових и унапређења постојећих услуга у заједници.** Паралелно, неопходно је додатно улагати и у унапређење капацитета запослених међу пружаоцима услуга, али и запослених и у центрима за социјални рад и у локалним самоуправама.

6. Одрживост процеса мапирања и отворена питања и дилеме

Најважнија питања које се отварају по завршетку процеса мапирања јесу:

- одрживост процеса мапирања, односно његова „институционализација“ како би спровођење оваквог мапирања постала редовна праска,
- успостављање система прикупљања података о услугама социјалне заштите на локалном нивоу кроз редован систем за извештавање и праћење,
- представљање, односно класификација *програма подршке* који нису услуге и
- креирање стандардизованих индикатора на основу података доступних у бази.

Сprovedено мапирање услуга социјалне заштите је показало да је могуће у релативно кратком року прикупити значајан број и врсту података. Цео процес је представљао додатан напор за учеснике у процесу (представнике ЛС, ЦСР и НВО), али се дошло до значајних сазнања о услугама социјалне заштите које су мандату локалних самоуправа. Сечено искуство током овог процеса може послужити при даљем сагледавању начина за прикупљање и коришћење података у циљу повећања доступности и подизања квалитета у пружању услуга социјалне заштите на локалном нивоу.

Прикупљање и праћење података о услугама социјалне заштите би требало успоставити кроз **уређен систем извештавања**, који би био стандардизован, редован и континуиран. За систем извештавања, на првом месту би требало утврдити **минимум података који се редовно и континуирано прате на годишњем нивоу**. Насупрот томе, обимније истраживање оваквог типа, односно *мапирање*, са детаљнијим нивоом информација би имало смисла да се понавља редовно у унапред дефинисаним временским интервалима (на пример на сваких пет година) и уз евентуално додатно дефинисање врсте података који би се том приликом прикупљали.

Као што је већ споменуто, током мапирања се наметнуло питање о подацима за **програме подршке**, који заправо нису услуге и који се углавном спроводе у већим градовима. Ови програми, као нестандардизовани, не могу се називати услугама социјалне заштите у смислу како то предвиђају закон о социјалној заштити и подзаконска акта, упркос чињеници да се финансирају из дела буџета локалне самоуправе који су намењени социјалној заштити. Поставља се питање разликовања услуга од програма подршке, па је потребно увести **типологију** ових програма и дефинисати их на јаснији начин.

Јасно је да две најраспрострањеније услуге, помоћ у кући за стара лица и дневни боравак за децу са тешкоћама у развоју, треба редовно пратити, а већи број индикатора за њихово праћење треба прецизно формулисати. Кроз мапирање је већ начињен покушај да се дефинишу неки од индикатора за ове две услуге. То су индикатори доступности и интензитета подршке. Ови индикатори су већ укључени у базу *Социјални профил општина у Србији* Министарства рада, запошљавања и социјалне политике на следећи начин: а) за **помоћ у кући за старе, број корисника услуге по ЛС са бројем часова пружене услуге кориснику просечно недељно**, и б) за **дневни боравак, број корисника по ЛС и радно време дневног боравака** (Анекс 3 и 4).

7. Прилози - мапе и анекси

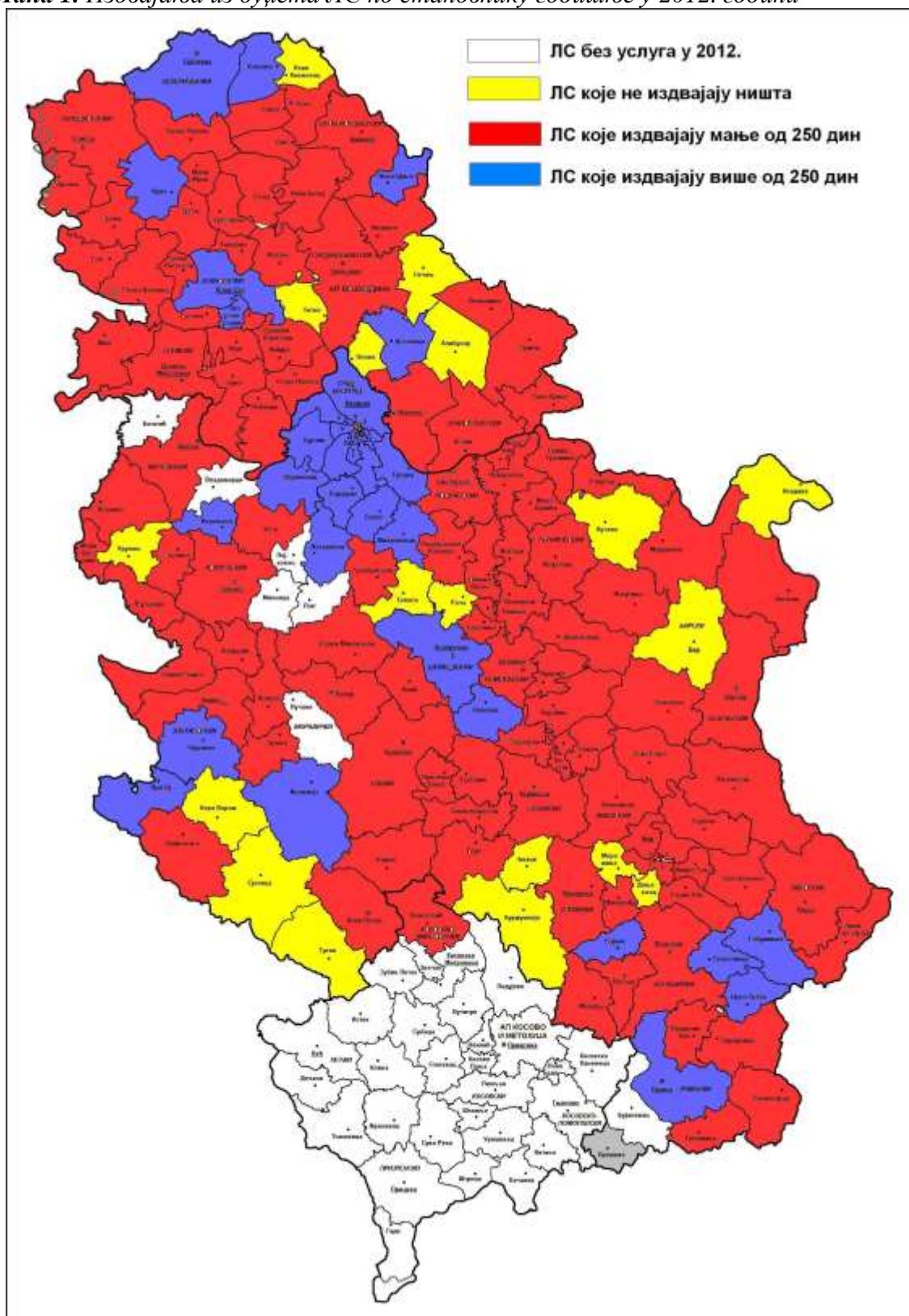
Мапе

1. Издајања из буџета ЛС по становнику годишње у 2012. години
2. Доступност услуге помоћ у кући према уделу корисника услуге 65+ у укупној популацији 65+ по општинама и градовима у Србији
3. Интензитет пружене услуге помоћ у кући по општинама и градовима у Србији
4. Доступност услуге дневног боравака у односу на удео корисника до 26 година у општој популацији до 26 година по општинама и градовима у Србији
5. Распрострањеност локалних самоуправа у односу на радно време дневног боравака мање од осам часова и од осам до дванаест часова дневно
6. Доступност услуга за децу и младе са тешкоћама у развоју у Србији

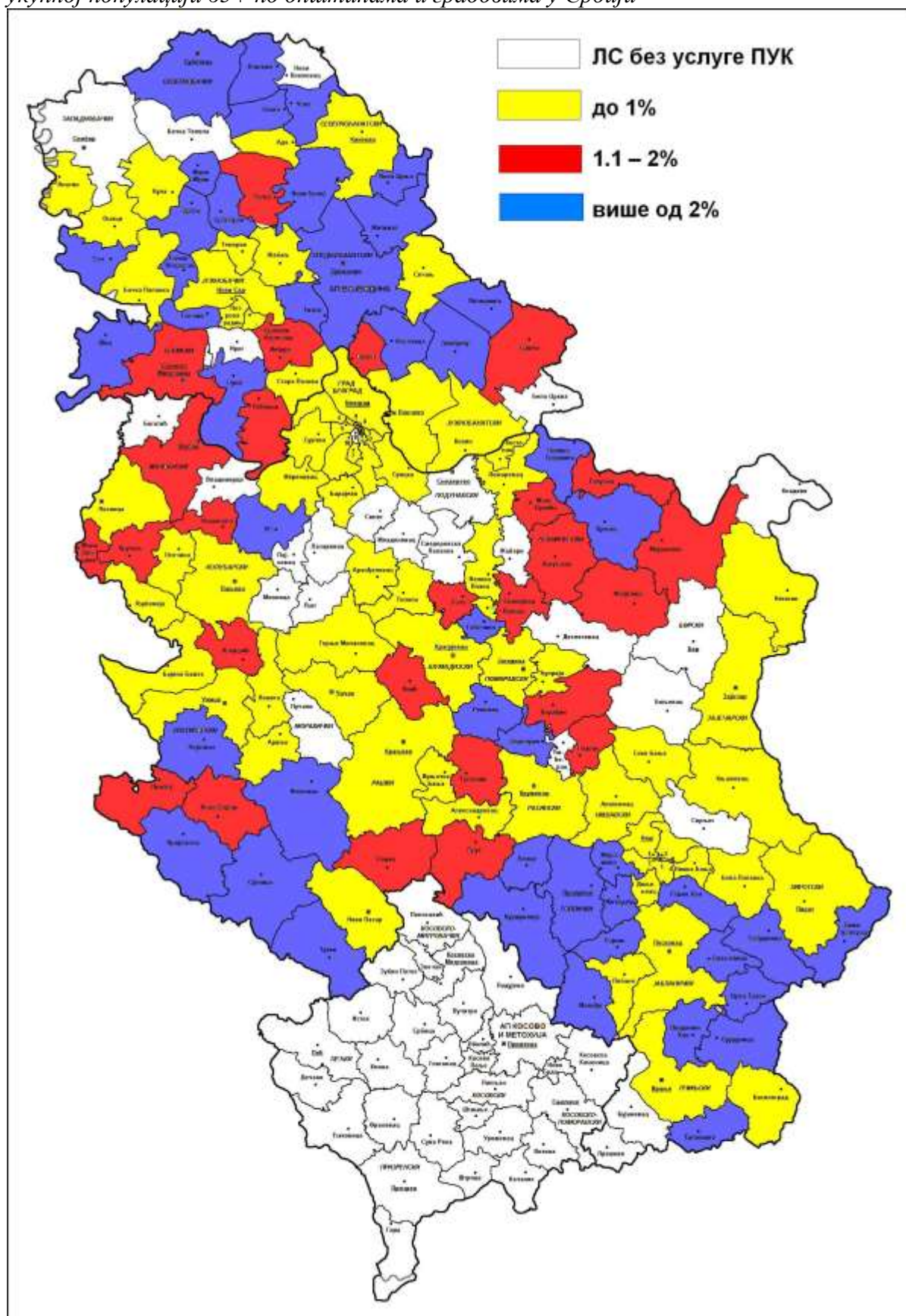
Анекси

1. **База података** о услугама социјалне заштите који су прикупљени кроз процес мапирања
2. Упитник за мапирање
3. Помоћ у кући за старе по општинама са бројем корисника уз број часова пружене услуге кориснику/домаћинству просечно недељно за 2012. годину
4. Дневни боравак по општинама са бројем корисника и радним временом у 2012. години
5. Табела са локалним самоуправама у којима се пружају услуге социјалне заштите за децу са тешкоћама у развоју

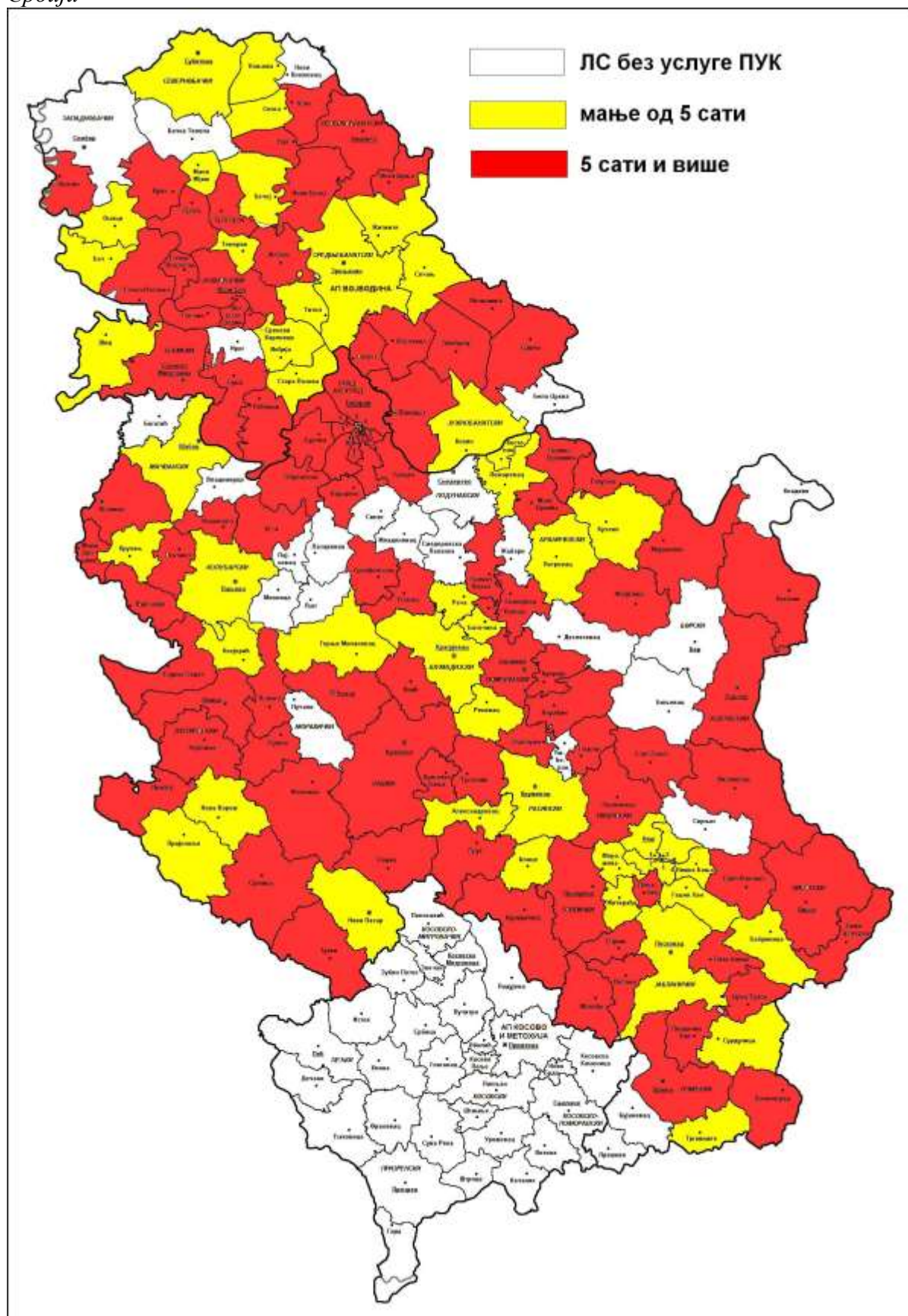
Мапа 1. Издавања из буџета ЛС по становнику годишње у 2012. години

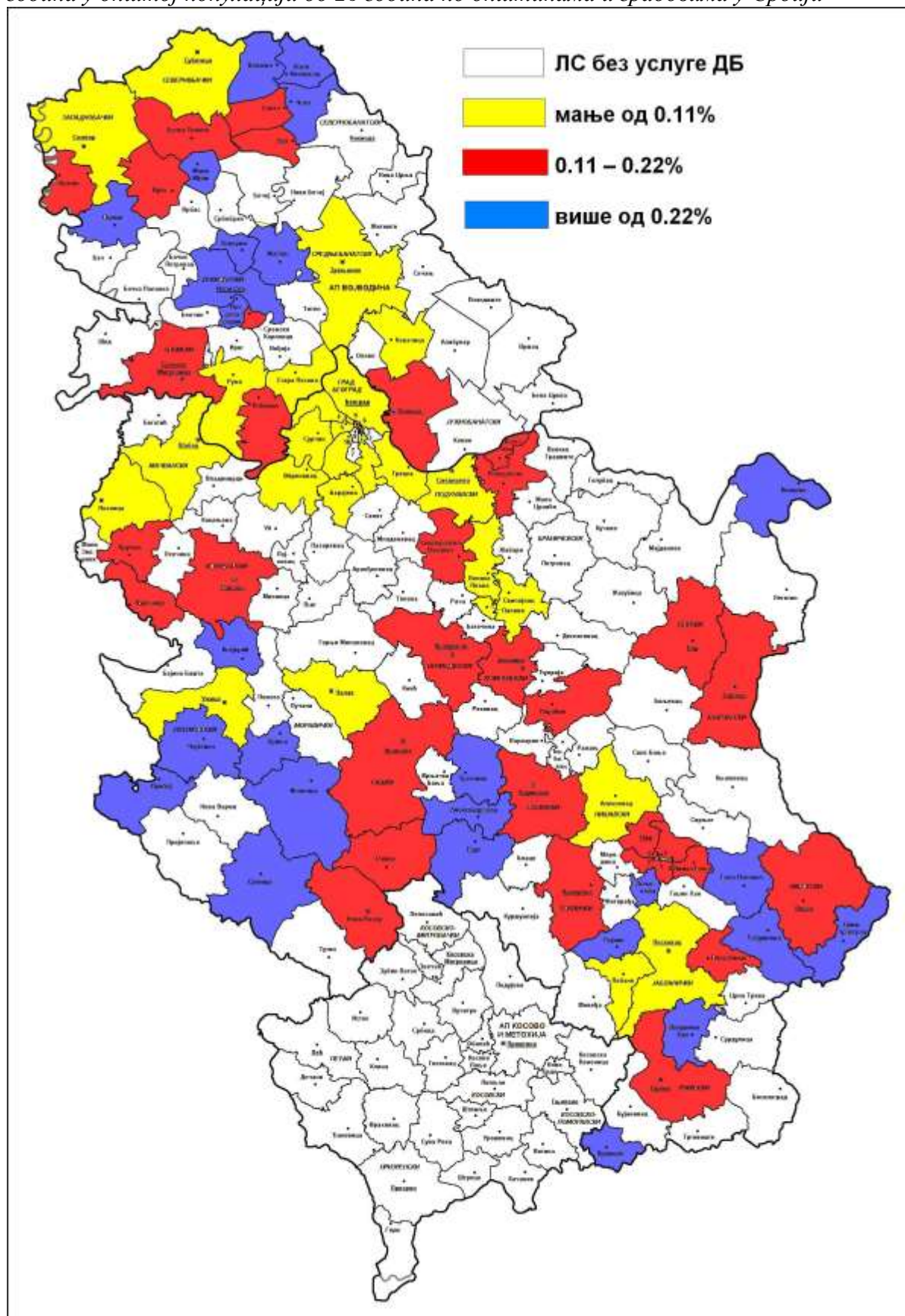
Мапа 2. Доступност услуге помоћ у кући према уделу корисника услуге 65+ у укупној популацији 65+ по општинама и градовима у Србији

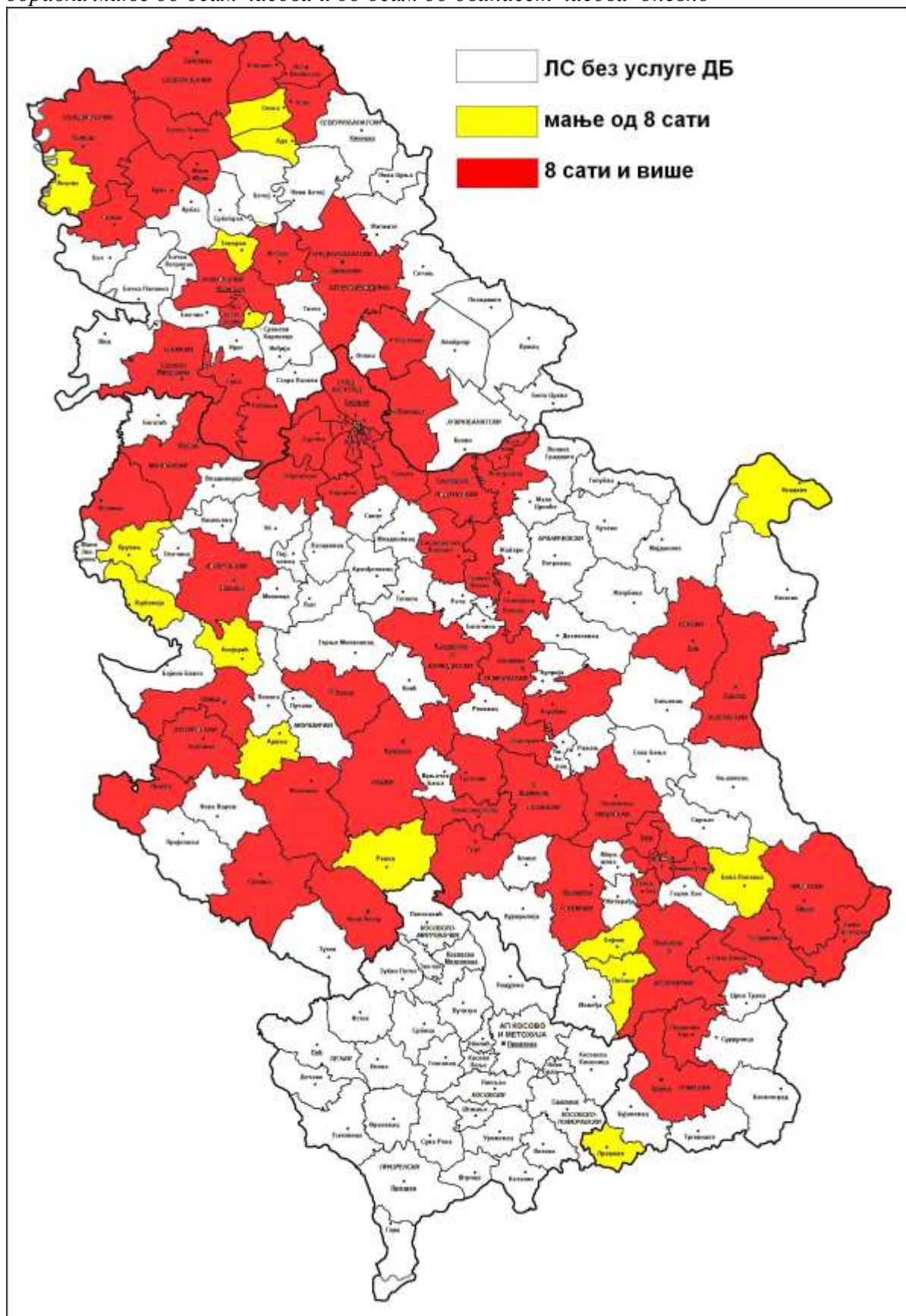
Мапа 3. Интензитет пружене услуге помоћ у кући по општинама и градовима у Србији

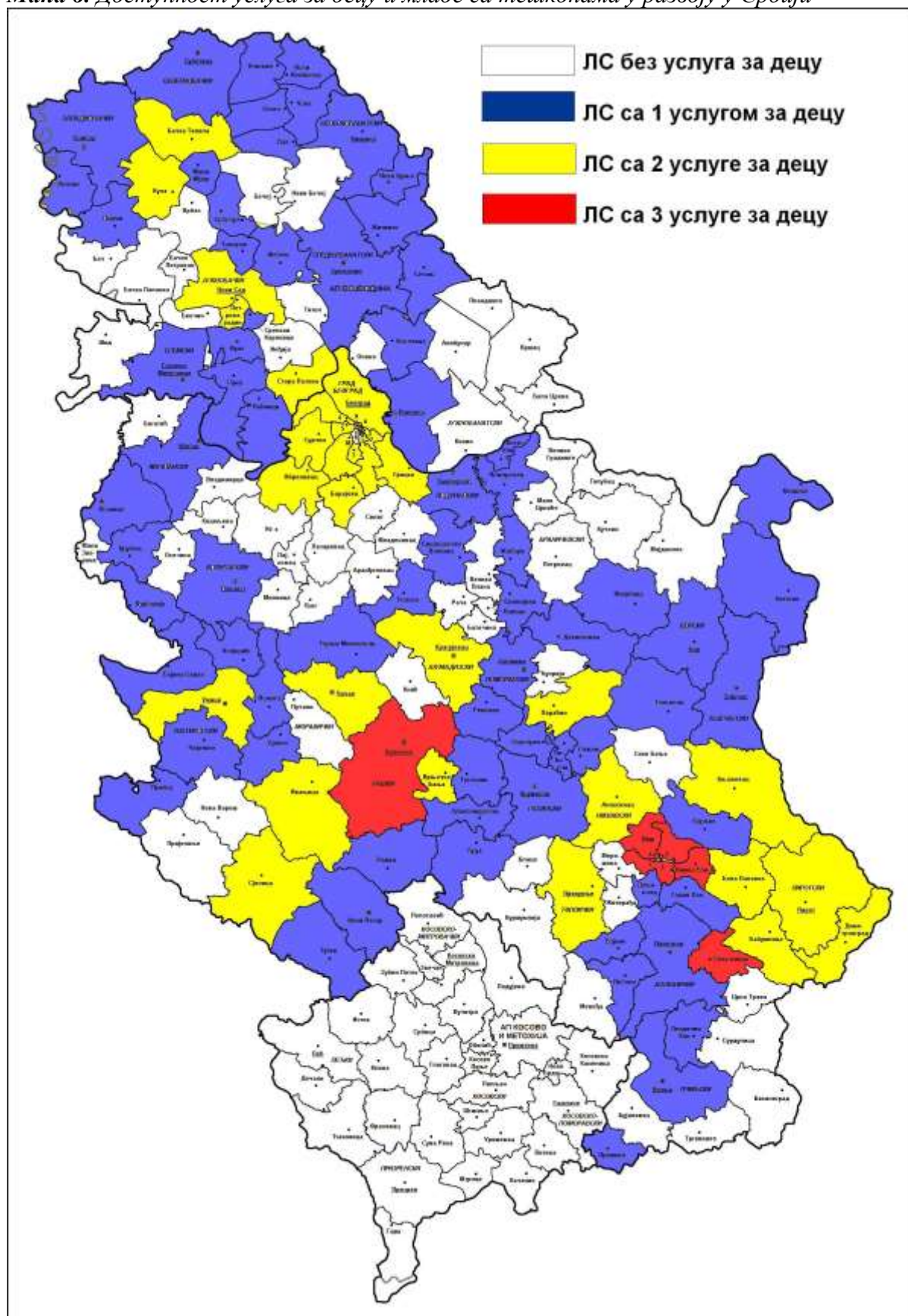
Мапа 4. Доступност услуге дневног боравка у односу на удео корисника до 26 година у општој популацији до 26 година по општинама и градовима у Србији

Мапа 5. Распрострањеност локалних самоуправа у односу на радно време дневног боравка мање од осам часова и од осам до дванаест часова дневно

Мапа 6. Доступност услуга за децу и младе са тешкоћама у развоју у Србији

ВЛАДА
РЕПУБЛИКЕ
СРБИЈЕ

ТИМ ЗА СОЦИЈАЛНО
УКЉУЧИВАЊЕ
И СМАЊЕЊЕ СИРОМАШТВА

Влада Републике Србије
Кабинет потпредседнице Владе
за европске интеграције
Палата Србије,
Булевар Михаила Пупина 2
11000 Београд, Србија
Тел: +381 11 311 4605
E-mail: sipru@gov.rs
www.inkluzija.gov.rs

ПОДРШКА: Израда публикације омогућена је
средствима Швајцарске агенције за развој и сарадњу
у оквиру пројекта „Подршка унапређењу процеса
социјалног укључивања у Републици Србији“.

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

**Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC**